

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2022 m. gegužė

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 247 straipsnio 13 dalies taikymas	4
<i>Dėl ANK 247 straipsnio 13 dalyje nurodyto nusizengimo dalyko</i>	4
ANK 526 straipsnio 3 dalies taikymas	4
<i>Dėl ANK 526 straipsnio 3 dalies taikymo</i>	4
ANK 566 straipsnio 1 dalies, 636 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis	6
<i>Dėl pareigos išsamiai ir tiesiogiai ištirti įrodymus byloje</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 72 straipsnio, 281¹ straipsnio 1 dalies taikymas	7
<i>Dėl BK 72 straipsnio taikymo, kai asmuo nuteisiamas pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį už alkoholio vartojimą po eismo įvykio</i>	7
BK 168 straipsnio 1 dalies, 228 straipsnio 1 dalies taikymas	7
<i>Dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal BK 168 straipsnio 1 dalį, 228 straipsnio 1 dalį</i>	7
BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas	9
<i>Dėl sukčiavimo dalyko</i>	9
BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas	9
<i>Dėl tyčios ir apgaulės požymių</i>	9
BK 253 straipsnio 1 dalies, 37 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl neteisėtai įgyto ginklo neteisėto laikymo pripažinimo mažareikšmiu nusikaltimu</i>	11
BK 302 straipsnio 1 dalies, 37 straipsnio taikymas	12
<i>Dėl neteisėto svetimo asmens dokumento laikymo ir gabenimo</i>	12
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	13
BPK 3 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis	13
<i>Dėl baudžiamojo proceso asmeniui, turinčiam imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn</i>	13
BPK 223, 323 straipsnių nuostatų laikymasis	14
<i>Dėl teisės į pagal įstatymą sudarytą nepriklausomą ir nešališką teisimą</i>	14
BPK 320 straipsnio 3, 5 dalių nuostatų laikymasis	15
<i>Dėl bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų</i>	15
BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatų taikymas	16
<i>Dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių</i>	16
III. CIVILINĖS BYLOS	17
Daiktinė teisė	17
<i>Dėl teisių gynimo būdo, kai žemės savininkas nesutinka duoti sutikimo dėl specialiųjų žemės naudojimo sąlygų taikymo jo žemės sklypui</i>	17
<i>Dėl bendraturčio pirmenybės teisės įsigyti parduodamą dalį, esančią bendrąja nuosavybe; dėl turtinio komplekso sampratos ir požymių</i>	18
Darbo teisė	19
<i>Dėl darbdavio pareigos mokėti dienpinigius darbuotojui už komandiruotes užsienyje apimties</i>	19
<i>Dėl vietovės, kurioje darbuotojas turi atlikti darbo funkciją, pakeitimo ir darbuotojo nesutikimo ją keisti padarinių</i>	20
<i>Dėl šalių teisinių santykių kvalifikavimo kaip darbo keliems darbdaviams</i>	21
Nemokumo teisė	22
<i>Dėl galimybės atskiruoju skundu skusti teismo nutartį, kuria leidžiama antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka</i>	22
<i>Dėl nutarties, kuria sprendžiamas atlyginimo administratoriui ir administravimo išlaidų patvirtinimo klausimas, apskundimo galimybės</i>	22
<i>Dėl pereinamųjų nuostatų dėl nemokumo procesų, teisės atskiruoju skundu skusti teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo plano pakeitimas</i>	23
Viešieji pirkimai	24
<i>Dėl tiekėjo teisinio suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygą, kurioje nustatyta maksimali pirkimui skirtų lėšų suma</i>	24
<i>Dėl pirkimo sąlygos, kurioje nustatyta maksimali pirkimui skirtų lėšų suma, teisėtumo</i>	25

Civilinio proceso teisė	25
<i>Dėl tinkamo informavimo apie teismo procesą sprendžiant dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal dvišalę tarptautinę sutartį</i>	25
<i>Dėl pareigos sumokėti teismo nurodytą sumą ekspertų darbui apmokėti nevykdymo teisinių pasekmių akcijų privalomo pardavimo teisingos kainos nustatymo byloje</i>	26

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 247 straipsnio 13 dalies taikymas

Dėl ANK 247 straipsnio 13 dalyje nurodyto nusižengimo dalyko

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje teismai, taikydami atliekų tvarkymą reglamentuojančius teisės aktus, padarė priešingas išvadas: apylinkės teismas įmonės direktoriui pripažino kaltu pagal ANK 247 straipsnio 13 dalį, nes įmonė savo teritorijoje neteisėtai po žeme užkasė gamybinės stiklaplasčio atliekas; apygardos teismas panaikino apylinkės teismo sprendimą ir įmonės direktoriui administracinę teiseną nutraukė, padarydamas išvadą, kad įmonės panaudotas stiklaplastis yra ne atlieka, o gamybos šalutinis produktas. Prašymu atnaujinti administracinio nusižengimo bylą institucija prašė panaikinti apygardos ir palikti galioti apylinkės teismo sprendimą.

Teisėjų kolegija nurodė, kad siekiant įvertinti, ar gamybos liekanos yra atlieka ar šalutinis produktas, kiekvienu atveju būtina nustatyti, koks buvo tos medžiagos ar daikto turėtojo tikslas, t. y. ar buvo siekiama gamybos liekanų atsikratyti, ar teisės aktais nustatyta tvarka panaudoti ją savo veikloje pakartotinai, ir ar buvo pateikti teisės aktų reikalaujami dokumentai šioms aplinkybėms pagrįsti.

Teisėjų kolegija nustatė, kad apylinkės teismas, nesiaiškindamas konkrečių bylai reikšmingų aplinkybių, tik formaliai remdamasis teisės aktų nuostatomis, konstatavo, kad aptariama medžiaga yra atlieka, motyvuodamas tuo, kad bendrovė nepateikė būtinų dokumentų. Sprendime visiškai nebuvo analizuota, ar bendrovės teritorijoje rastas užkastas stiklaplastis buvo gamybos liekana, ar buvo naudota kaip medžiaga drenažo sistemai įrengti, t. y. šalutinis produktas. Apygardos teismas, įvertinęs į bylą pateiktus įmonės dokumentus, nustatė, kad stiklaplasčio atraižos susidaro įmonės gamybos procese; 2012 m. dalį gamyboje susidarančių liekanų įmonė priskyrė ne atliekoms, bet apskaitė kaip šalutinį produktą, kurį galima panaudoti, ir jį realiai panaudojo kaip filtracinį užpildą drenažui įrengti, ir tai darė teisėtai. Įmonės tikslas, atsižvelgiant į jos pateiktus ir įvertintus dokumentus, buvo ne atsikratyti jos gamybos metu likusia medžiaga, o rasti jos pritaikymo būdą, tinkamai (teisėtai) gamybos liekanas apdirbant (susmulkinant) ir panaudojant. Įmonė buvo ne tik šalutinio produkto gamintoja, bet ir šalutinio produkto naudotoja. Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad stiklaplastis buvo gamybos liekana, kuri, laikantis teisės aktų reikalavimų, buvo pakartotinai panaudota įmonės veikloje.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija institucijos prašymą atmetė ir paliko apygardos teismo nutarimą galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 4 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-40-495/2022

ANK 526 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl ANK 526 straipsnio 3 dalies taikymo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas buvo nubaustas pagal ANK 526 straipsnio 3 dalį už tai, kad ekstremalios situacijos metu, nesilaikydamas teisės aktų reikalavimų, viešojoje uždaroje erdvėje (prekybos centro parduotuvėje) nedėvėjo nosį ir burną dengiančios apsaugos priemonės ir taip sukėlė pavojų išplisti COVID-19 ligai. Pareiškėjas teigė, kad jo veikloje nebuvo vieno iš padarytai veikai pagal ANK 526 straipsnio 3 dalį inkriminuoti būtinų

administracinio nusižengimo sudėties požymių – realaus pavojaus išplisti užkrečiamajai COVID-19 ligai sukėlimo.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad pagal ANK 526 straipsnio 3 dalį atsakomybė už Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo ir kitų civilinę saugą reglamentuojančių teisės norminių aktų pažeidimą karo, nepaprastosios padėties, mobilizacijos, karantino, riboto karantino metu, taip pat susidarius ekstremaliajai situacijai ar ekstremaliajam įvykiui, jeigu ekstremalioji situacija ar ekstremalusis įvykis kelia pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, kyla nepriklausomai nuo to, ar dėl to kilo pavojus, pvz., išplisti pavojingai ar ypač pavojingai užkrečiamajai ligai, t. y. administracinei atsakomybei pagal ANK 526 straipsnio 3 dalį kilti pakanka tik nustatyti faktą, kad administracinė atsakomybėn traukiamas asmuo susidariusios karo, nepaprastosios padėties, mobilizacijos, karantino, riboto karantino metu, taip pat susidarius ekstremaliajai situacijai ar ekstremaliajam įvykiui, jeigu ekstremalioji situacija ar ekstremalusis įvykis kelia pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, pažeidė pirmiau nurodytus teisės norminius aktus.

Teisėjų kolegija nurodė, kad byloje nustatyta, jog pareiškėjas ekstremaliosios situacijos metu parduotuvėje, t. y. uždaroje paslaugų teikimo patalpoje, kurioje paprastai vyksta žmonių judėjimas ir kontaktai nedideliu atstumu, esant aplinkinių žmonių, nedėvėjo nosį ir burną dengiančios apsaugos priemonės – kaukės.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimu buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija visoje šalyje dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo grėsmės ir antras (sustiprintas) civilinės saugos sistemos parengties lygis, nustatant, be kita ko, valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir pasekmių šalinimo priemones. Viena iš tokių valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir pasekmių šalinimo priemonių buvo ūkinės veiklos apribojimas įpareigojant paslaugas kontaktiniu būdu teikti, parduotuvių, turgaviečių ir kitų viešų prekybos vietų, laisvalaikio ir pramogų vietų, viešojo maitinimo įstaigų, restoranų, kavinių, barų, naktinių klubų ir kitų pasilinksminimo vietų, lošimo namų (kazino) ir lošimo automatų, bingo salonų darbo veiklą vykdyti, užtikrinant valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo nustatytas asmenų srautų valdymo, saugaus atstumo laikymosi ir kitas būtinas visuomenės sveikatos saugos, higienos, asmenų aprūpinimo būtinosiomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis sąlygas, išskyrus pirmiau nurodyto nutarimo 3.1.2 papunktyje nurodytus atvejus (3.1.1 papunktis).

Nusižengimo padarymo metu galiojusių Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2021 m. birželio 30 d. sprendimu (toliau – Valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimas), siekiant užtikrinti COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo prevenciją, vyresni nei 6 metų amžiaus asmenys buvo įpareigoti uždaroje paslaugų teikimo ir veiklos vykdymo erdvėse dėvėti kaukes (2 punktas).

Taigi teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, konstatavo, kad pareiškėjas nusižengimą padarė, esant įvestam sustiprintam civilinės saugos sistemos parengties lygiui ir nustatytoms specialioms valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir pasekmių šalinimo priemonėms, siekiant apsaugoti gyventojus ir aplinką nuo COVID-19 ligos įvežimo ir išplitimo, taip pat išvengti naujo sergamumo COVID-19 liga protrūkio šalies teritorijoje. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad pareiškėjas nepateko į Valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendime nurodytų asmenų, kuriems buvo taikomos išimtys dėl burną ir nosį dengiančių apsaugos priemonių – kaukių – dėvėjimo, sąrašą. Taigi Valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendime įtvirtintas reikalavimas uždaroje paslaugų teikimo ir veiklos vykdymo erdvėse dėvėti kaukes pareiškėjui buvo privalomas, tačiau jis sąmoningai demonstravo abejingumą šiam teisės akto reikalavimui.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija pripažino, kad pareiškėjo padarytas civilinę saugą reglamentuojančiame teisės akte – Valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimo 2 punkte – nurodyto įpareigojimo pažeidimas teismų pagrįstai kvalifikuotas pagal ANK 526 straipsnio 3 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 24 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-60-387/2022

ANK 566 straipsnio 1 dalies, 636 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis

Dėl pareigos išsamiai ir tiesiogiai ištirti įrodymus byloje

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje institucijos nutarimu pareiškėjas pagal ANK 481 straipsnio 1 dalį buvo nubaustas už tai, kad pažeidė viešąją tvarką ir žmonių rimtį. Apylinkės teismas pakeitė institucijos nutarimą ir nutraukė pareiškėjui pradėto administracinio nusižengimo teiseną, nes, be kita ko, nustatė, kad byloje nebuvo surinkta jokių įrodymų dėl pareiškėjo padaryto administracinio nusižengimo. Apygardos teismas panaikino apylinkės teismo nutartį ir institucijos nutarimą paliko galioti be pakeitimų. Prašymu atnaujinti administracinio nusižengimo bylą pareiškėjas ir jo atstovė prašė panaikinti apygardos teismo nutarimą ir palikti galioti apylinkės teismo nutartį.

Teisėjų kolegija nustatė, kad šią bylą nagrinėję abiejų instancijų teismai padarė proceso pažeidimų. Apylinkės teismas, konstatuodamas, kad administracinio nusižengimo byloje nėra jokių įrodymų, jog pareiškėjas padarė nusižengimą, dėl kurio yra patrauktas administracinėn atsakomybėn, nepasinaudojo ANK 630 straipsnio 1 dalyje, 632 straipsnio 5 dalyje, 640 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytais galimybėmis imtis aktyvių veiksmų renkant įrodymus (apklausti byloje reikšmingos informacijos galinčius suteikti asmenis ir kt.) ir taip pažeidė pareigą išsamiai ištirti bylos aplinkybes. Šios klaidos galėjo ir turėjo būti ištaisytos nagrinėjant bylą apeliacine tvarka. Tačiau, užuot atlikęs įrodymų tyrimą, apeliacinės instancijos teismas savo sprendimą dėl pareiškėjo kaltės pagrindė duomenimis, kurie byloje nebuvo ištirti, t. y. byloje neapklaustų liudytojų parodymais.

Išnagrinėjusi bylą teisėjų kolegija pažymėjo, kad, priešingai nei nurodyta apeliacinės instancijos teismo nutarime, tai, jog nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra įsiteisėjęs ir galiojantis, neatleidžia nei pareigūno, atlikusio administracinio nusižengimo tyrimą, nei teismo nuo pareigos išsamiai ir tiesiogiai ištirti nagrinėjamai bylai reikšmingus duomenis. ANK 592 straipsnio 4 dalyje nustatytas atvejis, kai baudžiamojoje byloje surinkti įrodymai, jei nereikia tirti papildomų aplinkybių, administracinio nusižengimo byloje pakartotinai nerenkami, – tai yra tas atvejis, kai BPK nustatytais atvejais ir tvarka ikiteisminis tyrimas ar baudžiamoji byla yra nutraukiamas, tačiau ikiteisminio tyrimo medžiagoje ar baudžiamojoje byloje nustatoma, kad yra administracinio nusižengimo požymių. Tokiu atveju nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą ar baudžiamąją bylą kopija (nuorašas) kartu su visa tyrimo ar bylos medžiagos patvirtinta kopija (nuorašu) perduodama įgaliotai institucijai administracinio nusižengimo teisei pradėti ir administracinio nusižengimo protokolui surašyti. Tačiau ANK 592 straipsnio 3 dalyje, reglamentuojančioje administracinio nusižengimo bylos pradėjimą tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo institucija ar prokuroras, gavę pareiškimą ar pranešimą apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, BPK nustatytais atvejais ir tvarka atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau nustato, kad padaryta veika turi administracinio nusižengimo požymių, arba patys nustato padaryto administracinio nusižengimo požymių, nėra nustatyta galimybė iš naujo nerinkti įrodymų. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad galimybė iš naujo nerinkti įrodymų neatleidžia teismo nuo pareigos juos tiesiogiai ištirti. Taigi, nors nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galėtų būti vertinamas kaip vienas iš administracinio nusižengimo bylai reikšmingų duomenų, tačiau, grindžiant asmens kaltę dėl administracinio nusižengimo padarymo vien tokio nutarimo turiniu, pažeidžiama teismo pareiga išsamiai išnagrinėti bylą, nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes, remiantis toje byloje ištirtais ir įvertintais duomenimis, o kartu ir suvaržoma administracinėn atsakomybėn patraukto asmens teisė į gynybą.

Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šioje byloje apeliacinės instancijos teismas pažeidė ANK 566 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisingo proceso principą, nes išvadą, jog pareiškėjas kaltas dėl ANK 481 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusižengimo padarymo, pagrindė duomenimis, kurių byloje nebuvo ir kurie nebuvo ištirti įstatymų nustatyta tvarka, taip pažeidžiant pareiškėjo teisę į gynybą. Tokį proceso pažeidimą teisėjų kolegija pripažino esminiu, o apeliacinės instancijos teismo nutarimo turinį – neatitinkančiu ANK 636 straipsnio 4 dalyje nustatytų reikalavimų.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija apygardos teismo nutarimą panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-43-387/2022

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 72 straipsnio, 281¹ straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 72 straipsnio taikymo, kai asmuo nuteisiamas pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį už alkoholio vartojimą po eismo įvykio

Prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad žemesniųjų instancijų teismai, nurodę, kad nuteistojo veika pasireiškė alkoholinių gėrimų vartojimu po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo, todėl tiesiogiai nėra susijusi su kelių transporto priemonės panaudojimu, nepagrįstai jam netaikė BK 72 straipsnio nuostatų.

Byloje nustatyta, kad nuteistasis padarė vieną iš alternatyvių BK 281¹ straipsnio 1 dalyje nurodytų veikų, t. y. vartojo alkoholį po sukkelto eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo ir jam buvo nustatytas 1,84 promilės neblaivumas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį už šią alternatyvią veiką, kiekvienu atveju būtina nustatyti, kad: 1) asmuo, vairuodamas transporto priemonę, padarė eismo įvykį, 2) po to vartojo alkoholį, iki bus nustatytos to įvykio aplinkybės, ir 3) asmeniui buvo nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas. Teisėjų kolegija konstatavo, kad tokiu atveju privalomos sąlygos atsakomybei kilti pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį neatsiejamos nuo transporto priemonės vairavimo ir tokios nusikalstamos veikos padarymas be transporto priemonės yra neįmanomas. Dėl to teisėjų kolegija, priešingai nei nusprendė abiejų instancijų teismai, padarė išvadą, kad šiuo atveju kelių transporto priemonė, vertinant BK 72 straipsnio aspektu, buvo nusikalstamos veikos padarymo priemonė. Teismai, neskirdami nuteistajam baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą (BK 72 straipsnis).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BK 72 straipsnio 3 dalį kaltininkui priklausantis konfiskuotinas turtas privalo būti konfiskuojamas visais atvejais. Apžvelgiamoje byloje nusikalstamos veikos priemonė – automobilis priklausė nuteistojo žmonai, todėl kasacinis teismas nusprendė, kad turto konfiskavimo klausimas turi būti sprendžiamas vadovaujantis BK 72 straipsnio 4 ar 5 dalyje nurodyta taisykle, o tai susiję su faktinių aplinkybių tyrimu ir vertinimu.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas apygardos nutarties dalį, kuria atmestas prokuroro skundas dėl turto konfiskavimo, panaikino ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-387/2022

BK 168 straipsnio 1 dalies, 228 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal BK 168 straipsnio 1 dalį, 228 straipsnio 1 dalį

Aptariamoje baudžiamojoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 168 straipsnio 1 dalį, 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas valstybės tarnautojas, vidiniame komisariato kieme savo asmeniniu mobiliuoju telefonu nufilmavęs visiškai nuogos sulaikytosios išlipimą iš tarnybinio automobilio, jos nuogos elgesį policijos įstaigos kieme ir judėjimą iki tarnybinių patalpų, šią informaciją apie sulaikytosios privatų gyvenimą, t. y. jos intymaus atvaizdo vaizdo įrašą, neturėdamas tam sulaikytosios sutikimo ir nesant tam jokio tarnybinio būtinumo, tą pačią dieną įkėlė į susirašinėjimo ir pokalbių programos „Facebook Messenger“ pareigūnų susirašinėjimo grupę.

Kasaciniu skundu nuteistojo gynėjas prašė panaikinti teismų priimtus sprendimus ir baudžiamąją bylą nutraukti.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad pagal BK 168 straipsnio 1 dalį viešas informacijos apie privatų kito žmogaus gyvenimą paskelbimas laikomas tuomet, kai ji atskleidžiama neapibrėžtam žmonių ratui. Šį veiksmā nusikalstamā daro tai, kad informacija atskleidžiama neteisėtai, nes įstatymas nustato tam tikrus atvejus, kai informacija, gauta dėl savo tarnybos ar profesijos arba atliekant laikiną užduotį apie privatų žmogaus gyvenimą, gali būti atskleidžiama ar panaudojama. Viešu paskelbimu laikoma, kai tai daroma per žiniasklaidą, viešą renginį, platinant informacinius lapelius, išsiunčiant laiškus daugeliui adresatų ir pan. Viešas paskelbimas yra baigtas, kai neapibrėžtam žmonių ratui sudarytos galimybės susipažinti su informacija, nepriklausomai nuo tolesnės tų asmenų reakcijos (formalioji sudėtis). Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju aplinkybė, jog programoje „Facebook Messenger“ pareigūnų susirašinėjimo grupei priklausė tik pareigūnai ar buvę pareigūnai, nešalina viešumo požymio. Teisėjų kolegija nusprendė, kad vaizdo įrašo su nuoga nukentėjusiaja įkėlimas į internetinę platformą, kurios naudotojais buvo iki 70 asmenų, laikytinas neteisėtu informacijos apie privatų asmens gyvenimą paviešėjimu. Kasacinis teismas nesutiko su skundo teiginiu, kad nuteistojo veiksmai galėtų būti vertinami tarnybinės atsakomybės nustatyta tvarka, ir nurodė, kad nuteistojo veiksmai pagrįstai pripažinti pavojingais, nes vaizdo įrašas išplatintas su nuogos nukentėjusiosios atvaizdu situacijoje, kai ji elgėsi neadekvačiai, šie veiksmai buvo padaryti tyčia (nuteistasis neatsižvelgė į kolegės įspėjimą nekelti vaizdo įrašo). Nuteistojo poelgio motyvas buvo ne teisėtas, auklėjamojo ar tarnybinė informacinio pobūdžio medžiaga, bet pažeminimo ir patyčių motyvas. Tokio pobūdžio privataus gyvenimo išviešinimas susijęs su labai intymia žmogaus gyvenimo sritimi, daro asmens garbę ir orumą bei jo dalykinę reputaciją labai pažeidžiamus viešumoje, todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, pagrįstai pripažintas nusikalstama veika ir kvalifikuotas pagal BK 168 straipsnio 1 dalį.

Dėl nuteisimo pagal BK 228 straipsnio 1 dalį kasacinis teismas nurodė, kad nuteistasis vaizdo įrašą į pareigūnų susirašinėjimo grupę įkėlė ne dėl tarnybinio būtinumo, bet siekdamas tuo įrašu kaip pramoga pasidalyti su kitais grupės nariais. Nuteistasis pažeidė, be kita ko, teisės aktus, reglamentuojančius duomenų tvarkymą, ir savo veiksmais pažemino nukentėjusiosios garbę bei orumą. Šiuos veiksmus nuteistasis atliko tyčia, piktnaudžiaudamas tarnyba, dėl to jo veika atitinka BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo požymius. Nuteistojo veiksmais buvo padaryta didelė neturtinė žala policijai, kaip valstybės institucijai, nes savo nusikalstamais veiksmais jis sumenkino šios institucijos autoritetą, paneigdamas visuomenės lūkesčius dėl policijos darbuotojų diskretiškumo, dėl jų moralinių etinių nuostatų, taip kompromituodamas Lietuvos policijos instituciją. Tai, kad Lietuvos policijai toks jos darbuotojo poelgis buvo nepriimtinas ir netoleruotinas, rodo aplinkybė, kad prieš nuteistąjį buvo atliktas tarnybinis patikrinimas, jo metu buvo aiškinamasi, kaip atsirado vaizdo įrašas, kuriame užfiksuota nuoga moteris vidiniame policijos pastato kieme. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad trečiųjų asmenų veiksmai, išplatinant vaizdo įrašą iš „Facebook Messenger“ pareigūnų susirašinėjimo grupės, nėra būtina nuteistojo baudžiamosios atsakomybės sąlyga, nes byloje nustatyta, tai pripažįsta ir pats nuteistasis, kad vaizdo įrašą į šią grupę įkėlė būtent jis. Šios aplinkybės, atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus argumentus, pakanka nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Įrašo išplitimas internete sietinas su atlygintinos neturtinės žalos dydžio nustatymu. Pareigūnų susirašinėjimo grupė nebuvo apsaugota jokiomis apsaugos priemonėmis, jos naudojimas policijos sistemoje įstatymais ar poįstatyminiais teisės aktais nebuvo reglamentuotas, šias aplinkybes nuteistasis žinojo, todėl suprato, jog savo asmeniškai įkeltų į internetinę platformą įrašų jis iš tos platformos neturės galimybės pašalinti, neturės galimybių kontroliuoti jų tolesnio skelbimo, kopijavimo, platinimo, dalijimosi su kitais asmenimis, nepriklausančiais minėtai grupei.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-141-697/2022

BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl sukčiavimo dalyko

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kaltininkė pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 182 straipsnio 2 dalį nuteista už tai, kad, turėdama tikslą apgaule savo naudai įgyti didelės vertės svetimą turtą, panaudojo netikrą dokumentą, kurio pagrindu pasikėsino įgyti didelės vertės svetimą turtą – butų savininkų bendrijos nariams ir kitiems bendrabučio namo butų savininkams bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomo turto 272,67 kv. m bendrojo naudojimo patalpų (75 364,72 Eur vertės). Nuteistosios gynėjas kasaciniu skundu prašė panaikinti žemesniųjų instancijų teismų sprendimus ir baudžiamąją bylą nutraukti, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad sukčiavimas – tai nusikalstama veika, kuria kaltininkas apgaule savo ar kitų asmenų naudai įgyja svetimą turtą. Sukčiavimo dalykas – svetimas kaltininkui turtas. Turtas yra svetimas, kai jis kaltininkui nepriklauso nuosavybės teise, taip pat kai nei kaltininkas, nei trečiasis asmuo, kurio naudai veikė kaltininkas, į nukentėjusiojo turtą neturi jokių objektyvia teise paremtų turtinių teisių ar turtinių reikalavimų. Sukčiavimas padaromas tik esant kaltininko tiesioginei tyčiai. Tai yra kaltininkas turi suvokti, kad jam šis turtas nepriklauso, ir tai suvokdamas turi siekti jį pasisavinti. Tyčios turinį esant sukčiavimui sudaro kaltininko suvokimas, kad panaudodamas apgaulę jis neteisėtai ir neatlygintinai savo ar kitų naudai įgyja svetimą turtą.

Kasacinis teismas nustatė, kad gyvenamojo namo bendrojo naudojimo patalpas žemesniųjų instancijų teismai laikė nuteistajai svetimu turtu ir motyvavo tai tuo, kad kol nėra išspręsti civilinio proceso tvarka nagrinėjami ginčai dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės, nėra pagrindo teigti, kad 272,67 kv. m bendrojo naudojimo patalpų priklauso nuteistajai ir kitoms bendraturtėms. Nesutikdama su minėta teismų išvada, išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad, atsižvelgiant į civilinių ginčų ir nesutarimų tarp dviejų butų bendrijų narių dėl bendrosios nuosavybės kontekstą, svarbus ne tik teisinis kaltinime įvardyto svetimu turto statusas, bet ir kaltininko, kaltinamo šio svetimo turto pasisavinimu, suvokimas, ar šis turtas yra jam svetimas. Atskleidžiant ir nustatant sukčiavimo požymius kaltininko veikoje, svarbu nustatyti ir tai, kaip pats kaltininkas suvokė, suprato ir vertino situaciją bei ko jis siekė, t. y. būtina nustatyti, koks yra kaltininko tikslas. Kasacinis teismas nustatė, kad nuteistoji, būdama vieno buto bendrabutyje savininkė, taip pat būdama bendrijos pirmininkė, suvokdama, kad jai ir kitoms dviem bendrijos narėms priklauso dalis bendrabučio bendrųjų patalpų, siekė bendrojo naudojimo patalpas, priklausančias, jos įsitikinimu, butų savininkų bendrijos narėms (t. y. nuteistajai ir kitoms dviem bendrijos narėms) atsidalyti. Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nuteistoji nelaikė kaltinime nurodytų bendrojo naudojimo patalpų jai svetimu turtu. Šis būtinas sukčiavimo sudėčiai požymis, t. y. būtent svetimo kaltininkui turto pasisavinimas, nuteistosios veikoje nenustatytas.

Atsižvelgdama į tai, kad byloje nenustatytas sukčiavimo dalykas, išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, jog, kvalifikuodami nuteistosios veiką (pirmosios instancijos teismas kaip baigtą sukčiavimą – pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, apeliacinės instancijos teismas kaip pasikėsinimą sukčiauti – pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 182 straipsnio 2 dalį), teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-11-628/2022

BK 182 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl tyčios ir apgaulės požymių

Šioje baudžiamojoje byloje kaltininkė pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu pagal BK 215 straipsnio 1 dalį ir 182 straipsnio 2 dalį nuteista už tai, kad daugiau nei per mėnesį, turėdama

jos mirusiam broliui išduotą mokėjimo kortelę ir žinodama mokėjimo kortelės PIN kodą, atliko daugiau kaip keturiasdešimt finansinių operacijų (dauguma iš jų – pinigų išgryninimas), įgydama mirusiojo dukteriai priklausantį turtą – pinigus (18 468,93 Eur). Apeliacinės instancijos teismas kaltininkę išteisino, be kita ko, nurodydamas, kad, nuteisdamas ją pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, pirmosios instancijos teismas netinkamai atribojo baudžiamuosius teisinius ir civilinius teisinius santykius šioje byloje. Kasaciniu skundu prokuroras prašė panaikinti apygardos ir palikti galioti be pakeitimų apylinkės teismo nuosprendį.

Byloje nustatyta, kad išteisintoji, pripažindama svetimos banko mokėjimo kortelės naudojimą ir kaltinime nurodytų finansinių operacijų atlikimą, nurodė, jog vykdė žodinę brolio valią jį palaidoti, kaip pridera, taip iš esmės neigdama savo kaltę tyčia užvaldyti svetimą turtą. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad kaltės turinys gali būti atskleidžiamas ne vien kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, bet ir nustatytomis aplinkybėmis – kaip jis suvokė ir vertino savo daromos veikos pobūdį, kokios paskatos lėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama.

Teisėjų kolegija nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad, kol neišduotas paveldėjimo liudijimas, banke buvusių lėšų savininkas yra išteisintosios brolis, todėl nepagrįsta kaltinime nurodyta aplinkybė, jog buvo užvaldytas brolio dukters turtas. Šio teismo manymu, nei ikiteisminio tyrimo metu, nei apylinkės teisme nebuvo nurodyta, kuo pasireiškė kaltininkės apgaulė užvaldant brolio lėšas. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad pagal CK 5.3 straipsnio 1 dalį palikimo atsiradimo laiku laikomas palikėjo mirties momentas. Taigi, nepriklausomai nuo to, kada įpėdinis priėmė palikimą ar kada įforminamas mirusiojo turto perėjimas valstybei, palikimo priėmimo teisiniai padariniai kyla nuo palikimo atsiradimo dienos. Iš to išplaukia, kad, palikėjui mirus, joks kitas asmuo, išskyrus įpėdinius, neturėjo teisės disponuoti palikėjui priklausiusiu turtu. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad kaltininkė žinojo apie brolio turimą dukterį, taigi žinojo apie palikėjo pirmos eilės įpėdinę pagal įstatymą, tačiau, nepaisydama to, nelaukdama įstatyme nurodyto palikimo priėmimo termino pabaigos, iš karto po palikėjo mirties, nesant įpėdinės sutikimui, neteisėtai disponuodama svetima mokėjimo kortele, atliko finansines operacijas, grynindama pinigus ir atsiskaitydama už prekes. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad visi šie veiksmai po išteisintosios brolio mirties buvo atliekami per gana trumpą, kiek ilgesnį nei vieno mėnesio laikotarpį, beveik kiekvieną dieną išgryninant pinigų sumas iki 570 Eur. Pagal pačios išteisintosios parodymus, tokios sumos buvo paimamos, nes banke buvo pasakyta, kad tik tiek galima paimti per dieną. Kasacinio teismo nuomone, visos šios aplinkybės patvirtino, kad tokiu būdu tikslingai ir nuosekliai buvo siekiama kuo greičiau pasisavinti sąskaitoje esančius pinigus, kol jie neatiteko paveldėtojais. Taigi teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad kaltininkė suprato, jog, esant įpėdinei pagal įstatymą, brolio vardu atidarytoje sąskaitoje esantys pinigai jai nepriklauso ir yra svetimi. Todėl, pasinaudodama banko kortele ir identifikuodama save kaip brolių, kuris tuo metu jau buvo miręs, bei taip suklaidindama banką, suprato, kad apgaule užvaldo svetimą turtą. Šios aplinkybės neginčytinai patvirtina, kad išteisintoji suprato savo veiksmų neteisėtumą, numatė, jog dėl jos veikos nukentėjusioji patirs turčinę žalą, to siekė ir norėjo taip veikti. Taigi ji veikė tiesiogine tyčia.

Kasacinis teismas taip pat nepagrįstu pripažino apeliacinės instancijos teismo argumentą, kad tarp išteisintosios ir nukentėjusiosios buvo susiklostę civiliniai teisiniai santykiai, todėl nukentėjusioji savo pažeistas teises turėjo ginti civiline tvarka, o baudžiamosios atsakomybės taikymas šiuo atveju buvo neproporcinga priemonė. Teisėjų kolegija išaiškino, kad tais atvejais, kai kyla abejonių, ar kaltininko veika atitinka nusikalstamo sukčiavimo požymius, ar turi būti taikoma civilinė atsakomybė, atsižvelgiama į tai, ar kaltininko naudota apgaulė buvo esminė nukentėjusiojo apsisprendimui perduoti turtą ar sudaryti sandorį ir (ar) jis sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų esmingai pasunkintas (pvz., asmuo skolinosi nuslėpdamas nuo nukentėjusiojo esminę informaciją apie didelę skolų našta ir nemokumą, vengdamas prievolės tyčia tapo beturtis, kad nebūtų į ką nukreipti reikalavimo, pasislėpė ir pan.). Šioje byloje nustatyta, kad išteisintoji neteisėtai pasinaudojo tuo, jog turėjo mirusio brolio vardu išduotą banko kortelę ir žinojo šios kortelės PIN kodą, tai jai buvo esminė prielaida įgyti svetimą turtą. Kasacinis teismas atkreipė

dėmesį, kad žinojimas kitam asmeniui išduotų banko duomenų, reikalingų finansinėms operacijoms atlikti, yra esminė prielaida įgyti svetimą turtą ir dėl to nukentėjusiųjų galimybės apginti savo pažeistas teises yra iš esmės pasunkintos, o susiklostę santykiai tarp nukentėjusiųjų ir svetimą turtą įgijusio asmens peržengia civilinių teisinių santykių ribas. Šioje byloje nustatyta, kad dalį išgrynintų pinigų išteisintoji įnešdavo į savo sąskaitą ir pervesdavo savo sūnui kaip dovaną. Nukentėjusiajai buvo atlyginta tik labai nedidelė turtinė žalos dalis. Be to, nuteistoji neatlygintinai dovanojimo sutartimi perleido savo nekilnojamąjį turtą kitam asmeniui, taip iš esmės tapdama beturte. Dėl tokių išteisintosios veiksmų visumos nukentėjusiosios galimybės apginti savo pažeistas teises buvo iš esmės pasunkintos. Todėl teisėjų kolegija nusprendė, kad tarp išteisintosios ir nukentėjusiosios susiklostę santykiai peržengė civilinių teisinių santykių ribas.

Atsižvelgdamas į tai, kas anksčiau išdėstyta, kasacinis teismas padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas, pagal byloje nustatytas aplinkybes kaltininkės veiksmus kvalifikuodamas pagal BK 182 straipsnio 1 dalį ir 215 straipsnio 1 dalį, baudžiamąjį įstatymą pritaikė tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-719/2022

BK 253 straipsnio 1 dalies, 37 straipsnio taikymas

Dėl neteisėtai įgyto ginklo neteisėto laikymo pripažinimo mažareikšmiu nusikaltimu

Apžvelgiamoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu kaltininkas atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir byla jam nutraukta konstatavus, kad jis padarė, be kita ko, BK 253 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priėmė naują nuosprendį – kaltininką nuteisė, be kita ko, už minėtos nusikalstamos veikos padarymą. Kasaciniu skundu nuteistojo gynėjas prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį su pakeitimais.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad, nustatant BK 253 straipsnyje nurodytą neteisėtumo požymį, nepakanka formaliai konstatuoti, kad disponavimo BK 253 straipsnyje išvardytais objektais tvarka yra pažeista. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 253 straipsnį gali būti taikoma tik tuo atveju, kai disponavusio nurodytais objektais asmens elgesio neteisėtumas siekia būtinają baudžiamajai atsakomybei taikyti pavojingumo laipsnį. Jeigu asmens veika yra nepavojinga arba jos pavojingumo laipsnis nesiekia tokio lygio, kad galėtų būti vertinama kaip BK 253 straipsnio 1 dalyje nustatytas nusikaltimas, asmuo negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nustatyta, jog kaltininkas neteisėtai įgijo ir laikė signalinį revolverį „Mateja“, kuris, vadovaujantis Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu, priskiriamas C ginklų kategorijai, ir neteisėtai laikė tokios kategorijos ginklams skirtus šaudmenis – 500 vnt. šovinių „Pobjeda“, kol juos kratos metu rado ir paėmė policijos pareigūnai.

Kasacinis teismas sutiko su skundo argumentu, kad kaltininko laikyti 500 vnt. šovinių „Pobjeda“ negalėjo būti pripažinti BK 253 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos dalyku, nes yra imitaciniai, ne kovinės paskirties, todėl šie šaudmenys baudžiamosios atsakomybės prasme nėra pavojingi visuomenės saugumui. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija iš pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžių pašalino kaltininkui inkriminuotą neteisėtą 500 vnt. imitacinių šovinių „Pobjeda“ laikymą.

Kita vertus, teisėjų kolegija pripažino, kad kaltininkas neteisėtai įgijo ir kartu su šoviniiais laikė ir signalinį revolverį „Mateja“, kuris, kaip minėta, vadovaujantis Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu, priskiriamas C ginklų kategorijai. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad byloje formaliai nustatyti visi nusikalstamos veikos, nurodytos BK 253 straipsnio 1 dalyje, būtinieji požymiai, t. y. nusikaltimo dalykas – šaunamasis ginklas: kaltininkas daugiabučio namo rūsyje laikė ginklą, pagal byloje esančią ekspertų išvadą priskiriamą C kategorijai ir tinkamą šaudyti; objektyvusis požymis – neteisėtas laikymas: šiam ginklui laikyti radimo metu kaltininkas neturėjo nustatyta tvarka išduoto leidimo; subjektyvusis požymis – teismai teisingai pripažino, kad kaltininkas veikė tiesiogine tyčia,

t. y. neteisėtai įgytą ginklą neteisėtai laikė suvokdamas, kad ginklui laikyti reikalingas leidimas, bet nieko dėl to nedarydamas ir norėdamas taip veikti.

Kasatoriui keliant pirmiau nurodytos veikos mažareikšmiškumo klausimą, kasacinis teismas įvertino nuteistajam inkriminuoto neteisėto signalinio revolverio „Mateja“ įgijimo ir laikymo pavojingumą. Teisėjų kolegija nustatė, kad nuteistasis inkriminuotos nusikalstamos veikos padarymo metu dirbo apsaugos darbuotoju, turėjo neterminuotą leidimą įsigyti ir laikyti (nešioti) ginklus ir laikė tris teisėtai įsigytus šaunamuosius ginklus. Byloje taip pat nustatyta, kad signalinis revolveris ir šoviniai buvo laikomi pašaliniais asmenims sunkiai prieinamoje patalpoje, t. y. daugiabučio namo rūsyje. Taigi, įvertinusi nusikaltimo dalyką (signalinis ginklas, skirtas garso, šviesos signalui sukurti signaliniu pirotechnikos įtaisu ar signaliniais šaudmenimis), nusikaltimo padarymo aplinkybes (nusikaltimo būdą – ginklas laikomas rūsyje), žalos kitiems įstatymo saugomiems gėriams atsiradimo galimybę (realių pavojingų padarinių nekilo, nenustatyti kaltininko ketinimai ginklą naudoti nusikalstamiems tikslams, todėl nebuvo realaus pavojaus dėl žalos atsiradimo visuomenei), nusikaltimo subjektą apibūdinančias aplinkybes (turėjo leidimą laikyti (nešioti) šaunamąjį ginklą, atitinka Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme įtvirtintus reikalavimus, keliamus tokiems asmenims, žino teisės aktais nustatytas naudojimosi ginklais ir šaudmenimis taisykles), teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nors nuteistojo veiksmai atitinka BK 253 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties požymius, dėl minėtų aplinkybių jo veika pripažintina mažareikšme ir nuo baudžiamosios atsakomybės jis atleistas (BK 37 straipsnis).

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas, pritaikęs BK 37 straipsnį, nuteistąjį nuo baudžiamosios atsakomybės už BK 253 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymą atleido dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo ir baudžiamąją bylą jam nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112-648/2022

BK 302 straipsnio 1 dalies, 37 straipsnio taikymas

Dėl neteisėto svetimo asmens dokumento laikymo ir gabenimo

Aptariamoje byloje asmuo nuteistas už tai, kad, neturėdamas teisėto pagrindo, laikė ir gabeno svetimą asmens dokumentą – Latvijos Respublikos piliečio asmens tapatybės kortelę. Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad teismai nuteistajam netinkami taikė BK 302 straipsnio 1 dalį, kadangi jo veiksmuose nebuvo nustatyti šios nusikalstamos veikos subjektyvieji požymiai, nes jis nei tyčios savintis svetimą asmens dokumentą, nei tikslo jį panaudoti neturėjo; nuteistasis ketino šį dokumentą gražinti jam priklausančiam asmeniui; asmens tapatybės kortelė buvo negaliojanti, todėl nebuvo realios galimybės ją panaudoti.

Iš byloje nustatytų aplinkybių kasacinis teismas padarė išvadą, kad nuteistasis, žinodamas, jog jis neturi teisėto pagrindo laikyti svetimą asmens dokumentą, ilgą laiką tarpą laikė jį savo piniginiėje su savo asmens dokumentais, kartu jį vežėsi (gabeno) per Lietuvos Respublikos teritoriją, vykdamas iš užsienio valstybės. Aplinkybė, kad asmens tapatybės kortelė dar 2016 metais buvo paskelbta negaliojančia ir nuteistasis neturėjo galimybės ja realiai pasinaudoti, teisėjų kolegijos vertinimu, teisiškai nereikšminga. Neteisėtas asmens dokumento panaudojimas yra vienas iš alternatyvių BK 302 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių, kuris nuteistajam nebuvo inkriminuotas, be to, nei motyvas, nei tikslas nėra būtinieji nuteistajam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Kita vertus, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad aptariamasis asmens dokumentas vien dėl to, jog yra paskelbtas negaliojančiu (nesant jame jokių žymų apie negaliojimą), kaip dokumentas savo turinio (teisinio fakto) paskirties nepraranda. Tokiame dokumente yra nurodyta konkreti juridinę reikšmę turinti informacija apie asmenį, tai reiškia, kad jis atitinka BK 302 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodytus asmens dokumento (nusikaltimo dalyko) požymius.

Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad byloje pagrįstai nustatyta, jog nuteistasis neteisėtai su savimi laikė ir gabeno kito fizinio asmens tapatybę patvirtinančią dokumentą, žinodamas teisėtą tokių dokumentų išdavimo tvarką ir tokius dokumentus turinčią teisę išduoti instituciją. Jis suprato, kad

elgiasi neteisėtai, ir norėjo taip elgtis, todėl jo tyčia neteisėtai laikyti ir gabenti kito fizinio asmens dokumentą yra įrodyta ir abejonių nekelia. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog neteisėtai buvo laikoma Latvijos Respublikos, o ne Lietuvos Respublikos išduota asmens tapatybės kortelė, teisiniam vertinimui nėra reikšminga. Įstatymo leidėjas BK 302 straipsnio 1 dalyje neišskiria Lietuvos Respublikos išduoto asmens dokumento kaip nusikaltimo dalyko. Pagal šį baudžiamąjį įstatymą atsakomybė, be kita ko, kyla tam, kas neteisėtai laikė ar gabeno fizinio asmens dokumentą, nepriklausomai nuo to, kad jis buvo išduotas ne Lietuvos Respublikoje. Pagal BK 4 straipsnio 1 dalį, asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje, atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Nuteistasis svetimą asmens dokumentą neteisėtai laikė ir gabeno Lietuvos Respublikos teritorijoje, todėl ir atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normas.

Dėl kasacinio skundo argumentų, susijusių su žemesniųjų instancijų teismų nepagrįstu atsisakymu taikyti BK 37 straipsnio nuostatas, teisėjų kolegija išaiškino, kad nuteistajam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji ir veikos kvalifikavimui neturi įtakos, ar svetimos asmens tapatybės kortelės laikymas ir gabenimas sukėlė kokių nors pasekmių, nusikaltimas laikomas baigtu nuo neteisėtų veiksmų atlikimo momento. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors padariniai nėra būtinas nusikalstamos veikos, nustatytos BK 302 straipsnio 1 dalyje, sudėties požymis, tačiau, sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo už šio nusikaltimo padarymą, taip pat svarbu nustatyti, kiek tokia veika yra pavojinga, t. y. ar tokia veika kėsinama į įstatymo saugomas vertybes ir dėl to šioms vertybėms yra padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė. Teisėjų kolegija konstatavo, kad šiuo atveju veikos pavojingumas buvo nustatytas ir įvertintas teisingai. Nuteistasis be teisėto pagrindo laikė ir gabeno ne bet kokią dokumentą, o asmens tapatybės kortelę, kuri yra pagrindinis piliečio asmens dokumentas, patvirtinantis asmens tapatybę ir pilietybę. Teismas tinkamai įvertino tokio dokumento svarbą, jame nurodytą juridinę reikšmę turinčią informaciją, be kita ko, ir galimybę ją neteisėtai panaudoti įvairiose gyvenimo srityse. Svetimu asmens dokumentu nuteistasis disponavo ilgą laiko tarpą, laikė kartu su savo asmens dokumentais piniginiėje, sąmoningai nesiėmė jokių priemonių, kad šis svetimas asmens dokumentas būtų perduotas atitinkamai valstybės institucijai. Taigi tokiais nuteistojo veiksmais aiškiai buvo kėsinama į BK 302 straipsnio 1 dalyje valstybės saugomas vertybes – institucijų, užtikrinančių valdymo tvarką, veiklą. Kasatoriaus nurodytas aplinkybes, kad nuteistojo neteisėtai buvo laikoma ir gabenama ne Lietuvos, o Latvijos Respublikos išduota asmens tapatybės kortelė ir kad tai darė ne Lietuvos Respublikos pilietis, vertindamas BK 37 straipsnio prasme, kasacinis teismas pripažino nereikšmingomis. Šiuo atveju neteisėtai laikytas ir gabentas pagrindinis asmens dokumentas, patvirtinantis asmens tapatybę ir pilietybę, todėl tai, kad šis asmens dokumentas buvo išduotas užsienio valstybėje, savaime nusikalstamos veikos pavojingumo nemažina.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-152-495/2022

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 3 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis

Dėl baudžiamojo proceso asmeniui, turinčiam imunitetą nuo patraukimo baudžiamajon atsakomybėn

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde, be kita ko, teigė, kad ikiteisminis tyrimas šioje byloje buvo pradėtas pažeidžiant Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalies ir BPK 32 straipsnio reikalavimus, kadangi nebuvo gautas kompetentingos institucijos leidimas pradėti ikiteisminį tyrimą prieš žvalgybos pareigūną, dėl to baudžiamasis procesas galimai vyko neteisėtai ir turėjo būti nutrauktas remiantis BPK 3 straipsnio 2 dalimi.

Teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais nesutiko ir nurodė, kad BPK 3 straipsnis nustato tam tikrus proceso ypatumus asmeniui, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Šis straipsnis taikytinas tais atvejais, kai baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti traukiami asmenys, turintys konstitucines neliečiamumo garantijas, arba asmenys, kurie pagal tarptautinės teisės normas naudojami imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Visi kiti asmenys, įtariami padarę nusikalstamą veiką, jokios neliečiamybės neturi ir jiems BPK 3 straipsnio nuostatos negali būti taikomos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šioje byloje galimai nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas žvalgybos pareigūnas, kurio veiklos garantijos nustatytos Žvalgybos įstatyme. Norint tokią asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn nėra reikalingas kompetentingos institucijos leidimas ir toks asmuo neturi imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Žvalgybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalyje nustatyta tik tai, kad sprendimą pradėti baudžiamąjį procesą dėl žvalgybos pareigūno padarytos nusikalstamos veikos gali tik generalinis prokuroras. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, sprendimo pradėti baudžiamąjį procesą dėl žvalgybos pareigūno padarytos nusikalstamos veikos priėmimo procedūra su BPK 3 straipsnyje nustatytu reguliavimu nėra susijusi ir tai negali būti tapatinama su imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija nusprendė, kad šioje byloje BPK 3 straipsnio 2 dalies nuostatos nebuvo pažeistos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161-387/2022

BPK 223, 323 straipsnių nuostatų laikymasis

Dėl teisės į pagal įstatymą sudarytą nepriklausomą ir nešališką teismą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad, nepagrįstai pakeitus apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vieną iš teisėjų, iš nuteistojo buvo atimta teisė į pagal įstatymą sudarytą nepriklausomą ir nešališką teismą.

Kasacinis teismas pirmiausia nurodė, kad BPK 223 straipsnyje įtvirtinta, jog kiekvieną baudžiamąją bylą turi išnagrinėti tos pačios sudėties teismas; jeigu kuris nors iš teisėjų dėl kokios nors priežasties negali toliau dalyvauti posėdyje, jį turi pakeisti kitas teisėjas ir byla turi būti pradėdama nagrinėti iš pradžių, išskyrus BPK 222 straipsnyje („Atsarginis teisėjas“) nustatytus atvejus. Šiame BPK straipsnyje įtvirtintas teismo sudėties nekeičiamumo principas, užtikrinantis išsamų ir nešališką bylos išnagrinėjimą, todėl jame nustatytų reikalavimų turi būti laikomasi nagrinėjant bylas ne tik pirmosios instancijos, bet ir apeliacinės ar kasacinės instancijos teisme. Kiekvieną baudžiamąją bylą teisme nagrinėja tie teisėjai, kuriems nagrinėti ji paskirta.

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko 2019 m. rugsėjo 24 d. nutartimi baudžiamajai bylai nagrinėti sudaryta Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija iš teisėjų J. Namavičiaus, R. Pocienės ir L. Šiukštos, ši kolegija teismo posėdžiuose nagrinėjo bylą iki 2020 m. gruodžio 4 d. Tačiau toliau suplanuoti teismo posėdžiai neįvyko dėl teisėjo J. Namavičiaus teisėto nebuvimo darbe. Vadovaujantis BPK 323 straipsniu, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininko 2021 m. sausio 27 d. įsakymu ir Bylų paskirstymo teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo Lietuvos apeliaciniame teisme taisyklių 3, 15 punktais, Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo, laikinai einančio skyriaus pirmininko pareigas, 2021 m. sausio 28 d. nutartimi baudžiamajai bylai nagrinėti sudaryta Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija iš teisėjų V. Norkūnaitės, R. Pocienės ir L. Šiukštos, taip teisėją J. Namavičių dėl jo teisėto nebuvimo darbe pakeičiant teisėją V. Norkūnaitę. Naujai sudaryta teisėjų kolegija, laikydama BPK 223, 324 straipsniuose nustatytų reikalavimų, baudžiamąją bylą pradėjo nagrinėti iš pradžių, atliko įrodymų tyrimą ir priėmė nuosprendį, jį paskelbė 2021 m. liepos 15 d.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal bylos duomenis, dėl teisėjo J. Namavičiaus teisėto nebuvimo darbe bylos nagrinėjimui negalint vykti ir ypač jos teisminiam nagrinėjimui užsitęsus, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas pagal savo kompetencijos ribas turėjo imtis priemonių, užtikrinančių bylos nagrinėjimo

operatyvumą, to, pagal esamus duomenis, ėmėsi, laikydamiesi BPK 223 straipsnio nuostatų ir pirmiau minėtais kitais teisės aktais nustatytos tvarkos, pakeisdami bylai nagrinėti pirmiau paskirtos teisėjų kolegijos narį kitu.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors įstatymas tiesiogiai to ir nereikalauja, tačiau naujai sudaryta teisėjų kolegija turėtų informuoti bylos dalyvius apie jos nario pasikeitimo priežastį, taip būtų pateikta papildoma garantija, jog bylą išnagrinės nepriklausomas ir nešališkas teismas. Apžvelgiamoje byloje kasatorius nurodė, kad tai nebuvo padaryta, tačiau, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, iš skundo turinio matyti, kad informacija apie teisėjo J. Namavičiaus pakeitimo priežastis kasatoriui buvo pateikta. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad iš bylos medžiagos matyti, jog bylos nagrinėjimo dalyviai turėjo galimybę pareikšti nušalinimą naujai sudarytos teisėjų kolegijos sudėčiai, tačiau nušalinimų nebuvo pareikšta ir nėra jokių objektyvių duomenų, leidžiančių abejoti bylą išnagrinėjusių teisėjų nepriklausomumu ir nešališkumu.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacine tvarka bylą nagrinėjusios teisėjų kolegijos sudėtis buvo pakeista teisės aktų nustatyta tvarka, esant pagrindui, siekiant operatyvaus bylos nagrinėjimo ir nepažeidžiant BPK 223, 323 straipsnių nuostatų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-511/2022

BPK 320 straipsnio 3, 5 dalių nuostatų laikymasis

Dėl bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų

Nuteistasis kartu su gynėju kasaciniame skunde nurodė, kad apeliacinio skundo nagrinėjimo metu pasikeitė nuteistojo teisinė padėtis, nes 2021 m. liepos 16 d. jam buvo taikytas lygtinis paleidimas, ankstesniu teismo nuosprendžiu paskirtos bausmės vykdymas pasibaigė 2021 m. rugsėjo 30 d., todėl baigiamųjų kalbų metu buvo prašoma taikyti bausmės vykdymo atidėjimą. Apeliacinės instancijos teismas dėl gynėjo baigiamųjų kalbų metu išsakyto prašymo taikyti BK 75 straipsnio nuostatas nepasisakė, apsiribodamas teiginiu, kad apeliacinio skundo reikalavimuose toks prašymas neišdėstytas, ir nurodydamas, kad vadovaujasi BPK 320 straipsnio 3 dalies nuostatomis. Anot kasatorių, šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas veikė formaliai, nes neatsižvelgė į pasikeitusį nuteistojo statusą. Apeliacinio skundo padavimo metu dar nebuvo galima numatyti, kiek laiko bus nagrinėjamas apeliacinis skundas, kad per tą laiką nuteistasis bus paleistas iš pataisos namų ir atliks ankstesniu teismo nuosprendžiu paskirtą bausmę, todėl apeliacinio skundo surašymo metu nebuvo pagrindo prašyti taikyti BK 75 straipsnio nuostatas. Pasikeitus nuteistojo teisiniam statusui, apeliacinės instancijos teismas turėjo teisę ne tik į formalų skundo nagrinėjimą, bei ir į visų aplinkybių išnagrinėjimą.

Teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais sutiko ir nurodė, kad BPK 320 straipsnio 3 dalyje yra apibrėžtos apeliacinės instancijos teismo ribos – teismas patikrina bylą tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, ir tik dėl tų asmenų, kurie padavė apeliacinius skundus ar dėl kurių tokie skundai buvo paduoti. Nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, teismas neturi pareigos nagrinėti visus naujus apelianto pateiktus prašymus dėl bylos baigties ir tokius prašymus pagrindžiančius argumentus, kurie nebuvo nurodyti apeliaciniame skunde, tačiau toks naujų prašymų ir argumentų vertinimas negali būti visiškai formalus ir sukliudyti teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad bylos nagrinėjimas laikantis rungimosi principo reiškia, jog kaltinimo ir gynybos šalys bylą nagrinėjimo teisme metu turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pateikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jai teisingai išspręsti (BPK 7 straipsnio 2 dalis). Apeliacinio proceso dalyviai teismo posėdžio metu taip pat turi teisę pateikti teismui įvairių prašymų, įskaitant ir susijusius su bylos nagrinėjimo ribomis, pateikti papildomos medžiagos, baigiamosiose kalbose pateikti naujų argumentų, kurie, atsižvelgiant į jų reikšmę ir esmingumą, gali tapti svarbiu teismo vidinį įsitikinimą formuojančiu ir priimamam sprendimui įtakos turinčiu veiksmu. Pagal BPK 293 straipsnyje ir BPK 324 straipsnio 8 dalyje įtvirtintas nuostatas baigiamųjų kalbų metu bylos nagrinėjimo teisme

dalyviai paprastai pateikia savo išvadas dėl įrodymų tyrimo rezultatų, išdėsto teismui savo samprotavimus ir vertinimus apie kaltinimo teisingumą ir pagrįstumą, skirtiną bausmę ir kt. Baigiamųjų kalbų metu išdėstyti argumentai turi reikšmės formuojantis teisėjo vidiniam įsitikinimui, teisingo sprendimo priėmimui, tačiau šių klausimų išsprendimas yra teismo prerogatyva.

Apžvelgiamos bylos kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad net jei apeliaciniame skunde būtų suformuluotas prašymas taikyti BK 75 straipsnio nuostatas, jis būtų teisiškai nereikšmingas, nes kasatorius tuo metu atlikinėjo jam paskirtą laisvės atėmimo bausmę, kurios vykdymo atidėjimas buvo panaikintas. Pasikeitus situacijai, t. y. kasatoriui atlikus anksčiau paskirtą laisvės atėmimo bausmę, gynybai atsirado teisinė galimybė siekti naujai paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo ir gynyba pateikė atitinkamą prašymą teismui.

Teisėjų kolegijos vertinimu, tokioje situacijoje apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis rungimosi ir išsamaus bylos nagrinėjimo principais, turėjo pateikti motyvuotą išvadą dėl gynėjo prašymo pagrįstumo, o ne nurodyti nuosprendyje formalų pagrindą dėl to nepasisakyti. Tokią išvadą, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, sustiprina ir tai, kad apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl paskirtos subendrintos bausmės, pakeitė šį nuosprendį atsižvelgdamas būtent į pasikeitusią kasatoriaus teisinę situaciją, t. y. į tai, kad jis jau buvo atlikęs laisvės atėmimo bausmę pagal ankstesnį nuosprendį. Dėl to buvo panaikinta pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl bausmių bendrinimo ir palikta galioti tik pagal BK 253 straipsnio 1 dalį paskirta laisvės atėmimo keturiems mėnesiams bausmė. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad šiuo atveju svarbu ir tai, jog gynėjo pateiktas naujas prašymas buvo susijęs su esminiu kaltinamojo teisinei padėčiai įtakos turinčiu klausimu, t. y. atsiradusia galimybe išvengti realaus įkalinimo.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 320 straipsnio 3 ir 5 dalių nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-147-788/2022

BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatų taikymas

Dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių

Lietuvos Respublikos generalinė prokurorė, vadovaudamasi BPK 447 straipsnio 1 dalimi, pateikė išvadą dėl išteisintojo baudžiamosios bylos atnaujinimo paaiškėjus naujoms aplinkybėms, kuria prašė Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 6 d. nuosprendį, kuriuo asmuo buvo išteisintas pagal BK 260 straipsnio 3 dalį, Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugsėjo 14 d. ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. birželio 25 d. nutarčių dalis dėl jo išteisinimo panaikinti ir baudžiamąją bylą atnaujinti.

Teisėjų kolegija pirmiausia nurodė, kad negalima situacija, kai baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių institutas būtų taikomas kaip priemonė teismo nagrinėjimo medžiagai „papildyti“, nors bylą nagrinėjant pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose valstybinį kaltinimą palaikančiam prokurorui nebuvo kilę abejonių dėl pateiktų duomenų leistinumo ir pakankamumo. Pagal BPK 218 straipsnio nuostatas prokuroras kaltinamąjį aktą byloje surašo tik įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamojo proceso įstatymas įgalina proceso dalyvius, laikantis rungimosi principo, įrodymus teikti iki pat apeliacinio proceso nagrinėjant bylą pabaigos, todėl prokuroras turi pareigą aktyviai naudotis šia teise, laiku reaguodamas į proceso eigą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad dalis duomenų, kurie šiame procese pateikiami kaip nustatyti faktai, kurie nebuvo žinomi priimant nuosprendį ar nutartį, gauti dar iki bylą išnagrinėjant pirmosios ar apeliacinės instancijos teismuose. Šie duomenys teikiami tik dabar, kai visų instancijų teismai konstatavo, kad įrodymų, patvirtinančių baudžiamąjį atsakomybės patraukto asmens kaltę padarius BK 260 straipsnio 3 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, nepakanka, ir jį išteisino.

Teisėjų kolegijos vertinimu, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo medžiagoje nurodomos aplinkybės negali būti laikomos naujomis, nes jos būtų nagrinėjantiems pirmosios ir apeliacinės instancijos teismams nebuvo žinomos ne todėl, kad jų tuo metu dar nebuvo, o todėl, kad jos nebuvo pateiktos. Žinybiniai trikdžiai, reikiamos koordinacijos nebuvimas, duomenų apsikeitimo ne laiku faktas ar kitos aplinkybės neatleidžia ikiteisminį tyrimą atliekančių ir jį organizuojančių institucijų nuo pozityviosios pareigos duomenis pateikti laiku, o tyrimą atlikti taip, kad jo metu būtų surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamųjų kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje pateiktoje Lietuvos Respublikos generalinės prokurorės išvadoje dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo paaiškėjus naujoms aplinkybėms nėra nustatyta aplinkybių, kurios pagal BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punktą turi būti vertinamos kaip naujai paaiškėjusios, dėl kurių reikėtų panaikinti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismų nutartis ir atnaujinti baudžiamąją bylą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-5-387/2022

III. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl teisių gynimo būdo, kai žemės savininkas nesutinka duoti sutikimo dėl specialiųjų žemės naudojimo sąlygų taikymo jo žemės sklypui

Ieškovas prašė teismo įpareigoti atsakovus duoti rašytinius sutikimus, kad jų nuosavybės teise valdomame žemės sklype būtų nustatytos specialiosios žemės naudojimo sąlygos. Jis nurodė, kad ketina įsivesti vandentiekio ir nuotekų šalinimo tinklus, kurių tam tikras apsaugos zonos plotas patenka ir į atsakovams priklausančio sklypo ribas. Atsakovai sutikimus išduoti atsisakė. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino, kaip analogiją taikydamas servitutą reglamentuojančias teisės normas. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinio teismo vertinimu, ieškovo pasirinktas teisių gynimo būdas ne tik nėra įtvirtintas įstatyme, bet ir šiam prieštarauja ir yra negalimas. Civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymų pagrindu – teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti. Pagal Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymu įtvirtintą specialiųjų žemės naudojimo sąlygų reguliavimą įstatyme nurodyta teritorija gali būti nustatyta tik žemės savininko sutikimu arba nustatyti išimtiniai atvejai, kai žemės savininko sutikimas yra nereikalingas.

Nagrinėjamos bylos atvejis nepatenka į įstatyme nustatytą viešojo intereso tenkinimo atvejų sąrašą, kai žemės savininko sutikimas yra nereikalingas. Ieškovas siekia patenkinti savo privatų interesą – įsivesti į jam priklausančią žemės sklypą vandentiekio ir nuotekų tinklus. Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas nesuteikia teismui pagrindo sprendimu riboti žemės savininko teises įpareigojant jį duoti sutikimą. Be to, nei Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – ir CK), nei Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas neįtvirtina atsakovų pareigos sudaryti sandorį ar susitarimą dėl specialiųjų sąlygų nustatymo ieškovo naudai. Atsakovai, neduodami sutikimo, naudojami savo subjektinėmis teisėmis ir teisės normų bei ieškovo teisių nepažeidžia. Dėl to nėra ir įstatymo nustatyto pagrindo taikyti CK 1.138 straipsnio 1 punkte įtvirtinto civilinių teisių gynimo būdo – teismo sprendimu pripažinti ieškovo teisę atlikti tam tikrus veiksmus be žemės savininkų sutikimo.

Specialiosios žemės naudojimo sąlygos savo turiniu tiek, kiek jomis yra suvaržomos žemės savininko teisės, yra panašios į vieną iš daiktinių teisių – servitutą. Tačiau, atsižvelgdamas į servituto, kaip daiktinės teisės, specifinį pobūdį bei į Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme įtvirtintą specialiųjų žemės naudojimo sąlygų esmę, jų prigimtį ir šių sąlygų nustatymo tvarką, kasacinis

teismas padarė išvadą, jog nėra pagrindo sprendžiant ginčą dėl specialiųjų žemės naudojimo sąlygų kaip teisinį pagrindą pagal analogiją taikyti servitutui nustatytą teisinį reguliavimą.

Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, jei į įstatyme nurodytą teritoriją (teritoriją, kurioje taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos) patenka kitas žemės sklypas ir šio sklypo savininkas neduoda sutikimo dėl specialiųjų žemės naudojimo sąlygų nulemtų ribojimų nustatymo, o įstatyme nurodytos teritorijos nustatymas nepatenka į atvejų, kai žemės savininko sutikimas nereikalingas, sąrašą, suinteresuotas asmuo (žemės sklypo savininkas) savo tinkamo naudojimosi nekilnojamuoju daiktu teises gali įgyvendinti kreipdamasis į teismą, kad jo naudai teismo sprendimu būtų nustatytas servitutas svetimam daiktui (tarnaujančiajam daiktui), remiantis servituto institutą reglamentuojančiomis teisės normomis ir jas aiškinančia kasacinio teismo praktika.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-139-1075/2022

Dėl bendraturčio pirmenybės teisės įsigyti parduodamą dalį, esančią bendrąja nuosavybe; dėl turtinio komplekso sampratos ir požymių

Ieškovas CK 4.79 straipsnio 3 dalies pagrindu prašė perkelti jam pirkėjo teises ir pareigas pagal dalį atsakovų sudarytos žemės sklypų pirkimo–pardavimo sutarties į dalį žemės sklypo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Pagal CK 4.79 straipsnį sprendžiant, ar nebuvo pažeista bendraturčio pirmenybės teisė pirkti parduodamą daikto dalį, visų pirma turi būti nustatyta, ar atsirado pirmenybės teisė pirkti. Kasacinis teismas pažymėjo, jog, remiantis CK 4.79 straipsnio 1–2 dalių nuostatomis, pirmenybės teisės pirkti parduodamą dalį, esančią bendrąja nuosavybe, įgyvendinimas sietinas ne tik su šią dalį parduoti ketinančio asmens pareigomis pranešti apie tokį savo ketinimą ir sąlygas kitiems bendraturčiams, bet ir su kitų bendraturčių (aiškiai ir nedviprasmiškai išreikštu) sutikimu (ketinimu) pirkti parduodamą bendro daikto dalį tomis pačiomis sąlygomis, kuriomis ją yra siūloma parduoti kitiems asmenims. Taikant šį pažeistos pirmenybės teisės gynimo būdą, pirkimo–pardavimo sandoris išlieka toks, koks jis buvo sudarytas, tik keičiasi jo subjektai, t. y. parduota bendro daikto dalis ta kaina, kuria yra parduota, ir kitomis tokiomis pačiomis sąlygomis (tarp jų – ir dėl sutarties dalyko) perduodama pirmenybės teisę ją įsigyti turinčiam bendraturčiui.

Nagrinėjamu atveju teismai nustatė, kad atsakovų sudarytos žemės sklypų pirkimo–pardavimo sutarties dalykas šalių susitarimu buvo vienai atsakovei asmeninės nuosavybės teise priklausęs žemės sklypas Nr. 1 ir kito bendrosios dalinės nuosavybės teise jai priklausiusio žemės sklypo Nr. 2 dalis, kurie sutarties šalių valia buvo parduoti kaip turtinis kompleksas už bendrą kainą. Teismai taip pat nustatė, kad ieškovas, neginčydamas paties pirkimo–pardavimo sandorio, iš esmės reikalauja keisti jo sąlygas, todėl kasacinis teismas sutiko su teismų išvada, kad tai neatitinka CK 4.79 straipsnyje įtvirtinto bendraturčio pirmumo teisės gynimo būdo esmės.

Kasacinio teismo praktikoje taip pat yra nurodyta, kad sprendžiant dėl turtinio komplekso požymių yra reikšmingas ne tik neatsiejamas funkcinis jį sudarančių daiktų ryšys, bet ir kiti požymiai, tokie, kaip, pavyzdžiui, turtinio komplekso kaip visumos vertė, didesnė nei atskirų objektų verčių suma, kompleksą sudarančių turto objektų pobūdis (kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai), geografinė padėtis ir kt.

Teismai nusprendė, kad greta esantys žemės sklypas Nr. 1 ir žemės sklypo Nr. 2 dalis kartu, akumuliuodami savo savybes, sukuria vientisą turtinį kompleksą, kuris kaip visuma turi didesnę vertę nei kiekvienas iš sklypų atskirai. Nors įsigyti žemės sklypai gali būti naudojami kaip savarankiški objektai ir skirtingai paskirčiai, tačiau galimybė naudotis žemės sklypo Nr. 2 dalimi (kaip pamiške rekreacijos tikslais) didina žemės sklypo Nr. 1 patrauklumą ir jo naudojimo efektyvumą bei buvo esminė pirkėjų sprendimui sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį ir lėmusi parduodamo turto kainą. Todėl nors ieškovas ir ginčijo sutarties objekto kaip turtinio komplekso vertinimą, kasacinis teismas nusprendė, jog, atsižvelgdami į šioje byloje nustatytas faktines aplinkybes, teismai turėjo pagrindą padaryti išvadą, kad atsakovė turėjo teisę sklypus parduoti kaip turtinį kompleksą.

Tačiau kasacinis teismas nepritarė teismų išvadai, kad žemės sklypo Nr. 2 dalis yra žemės sklypo Nr. 1 priklausinys, nes teismai nepagrindė priklausinio nuolatinio tarnavimo pagrindiniam daiktui. Kasacinio teismo vertinimu, ginčo pirkimo–pardavimo sutartis ir atsakovų procesiniuose dokumentuose išdėstyti argumentai teikia pagrindą pripažinti, kad ginčo turtas buvo parduotas kaip turtinis kompleksas, o ne kaip pagrindinis ir antraeilis (priklausinys) daiktai.

Nors teismai nepagrįstai žemės sklypo Nr. 2 dalį pripažino žemės sklypo Nr. 1 priklausiniu, tačiau pagrįstai nusprendė, kad atsakovė turėjo pagrindą jai priklausančius žemės sklypus parduoti kaip vientisą turtinį kompleksą ir kad ieškovo, kaip bendraturčio, teisės šioje byloje negali būti ginamos perkeliant jam pirkėjo teises ir pareigas tik į parduoto turtinio komplekso dalį. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2022

Darbo teisė

Dėl darbdavio pareigos mokėti dienpinigius darbuotojui už komandiruotes užsienyje apimties

Ieškovas prašė teismo priteisti iš atsakovės (darbdavės) neišmokėtus dienpinigius už komandiruotes užsienyje bei netesybas už uždelstą atsiskaityti laiką. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas – tenkino iš dalies.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 107 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad į užsienį komandiruojamam darbuotojui privalo būti mokami dienpinigiai, kurių maksimalius dydžius ir jų mokėjimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Pagal Vyriausybės 2004 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 526 patvirtinto Dienpinigių mokėjimo tvarkos aprašo 2 punktą dienpinigiai apskaičiuojami pagal Vyriausybės patvirtintus maksimalius dienpinigių dydžius arba mažesnius dienpinigių dydžius, jeigu mažesni dydžiai nustatyti kolektyvinėje sutartyje ar darbo sutartyje. Kolektyvinėje ar darbo sutartyje nustatyti dienpinigių dydžiai negali būti mažesni kaip 50 procentų Vyriausybės patvirtintų maksimalių dienpinigių dydžių.

Kasacinis teismas nurodė, jog pirmiau aptartas teisinis reguliavimas įtvirtina bendrąją taisyklę, kad į užsienį komandiruojamam darbuotojui privalo būti mokami dienpinigiai, apskaičiuojami pagal Vyriausybės patvirtintus maksimalius dienpinigių dydžius, tam nereikalingas atskiras darbo teisinių santykių šalių susitarimas. Taip pat nustatyta bendrosios taisyklės išimtis – galima taikyti mažesnius dienpinigių dydžius, jei tokie mažesni dydžiai nustatyti kolektyvinėje ar darbo sutartyje. Nustatyta riba, iki kurios gali būti mažinami dienpinigių dydžiai.

Byloje nebuvo šalių ginčo, kad kolektyvinė sutartis nebuvo sudaryta, todėl darbo teisinių santykių šalių susitarimas dėl mažesnio, nei nustatytas poįstatyminiame akte, dienpinigių dydžio turėjo būti įtrauktas į darbo sutartis kaip papildoma šių sutarčių sąlyga. Pirmojoje darbo sutartyje šalys nebuvo sutarusios dėl mažesnio dienpinigių dydžio, nėra jokių dokumentų, kuriuose būtų išreikštas šalių susitarimas mokėti ir gauti mažesnius, nei nustatyti poįstatyminiame akte, dienpinigius. Antrojoje darbo sutartyje taip pat nebuvo tokio susitarimo, o mažesnio dydžio dienpinigiai ieškovui galėjo būti mokami tik pagal atskirą vadovo įsakymą, tačiau toks nebuvo priimtas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisės aktuose nustatytas reikalavimas, siekiant darbdaviui taikyti mažesnius dienpinigių dydžius, nustatyti atitinkamą sąlygą darbo sutartyje negali būti ignoruojamas ir apeinamas apsiribojant vien darbdavio paaiškinimais apie žodinį šalių susitarimą dėl mažesnio dydžio dienpinigių mokėjimo, kurį darbuotojas neigia ir kurio nepatvirtina darbo sutarties turinys ir (ar) kiti įrodymai. Todėl, kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad ieškovo ir atsakovės santykiuose turėjo būti taikoma bendroji taisyklė – į užsienį komandiruojamam ieškovui privalėjo būti mokami dienpinigiai, apskaičiuoti pagal Vyriausybės patvirtintus maksimalius dienpinigių dydžius.

Byloje šalys skirtingai vertino antrosios darbo sutarties nuostatą, pagal kurią darbuotojui, išvykstančiam į komandiruotę, prieš komandiruotę dienpinigių ir su komandiruote susijusių išlaidų avansas nemokamas (ne mažesnis kaip 50 proc. už komandiruotę apskaičiuotų dienpinigių avansas).

Kasacinis teismas nurodė, kad, šalims nesutariant dėl šios sąlygos prasmės, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai rėmėsi būtent objektyviuoju sutarčių aiškinimo metodu ir pagrįstai konstatavo, kad šia sąlyga susitarta ne dėl dienpinigių mažinimo, kaip įrodinėjo atsakovė, o dėl avanso nemokėjimo. Be to, pagal DK 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kai abejojama dėl darbo santykius reglamentuojančių sutarčių sąlygų, šios aiškintinos darbuotojų naudai.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-684/2022

Dėl vietovės, kurioje darbuotojas turi atlikti darbo funkciją, pakeitimo ir darbuotojo nesutikimo ją keisti padarinių

Ieškovas, be kitų reikalavimų, prašė teismo pripažinti jo atleidimą iš darbo pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 1 punktą neteisėtu ir darbo sutartį nutraukti pagal DK 57 straipsnio 1 dalies 1 punktą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė. Byloje buvo sprendžiama dėl darbuotojo nesutikimo keisti vieną iš darbo sąlygų – darbo vietovę – padarinių.

Pagal DK 45 straipsnio 1 dalį pakeisti būtinausias darbo sutarties sąlygas, papildomas darbo sutarties sąlygas, nustatytą darbo laiko režimo rūšį ar perkelti darbuotoją dirbti į kitą vietovę darbdavio iniciatyva galima tik su darbuotojo rašytiniu sutikimu. To paties straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad straipsnio pirmoje dalyje nepaminėtos darbo sąlygos darbdavio sprendimu gali būti keičiamos, pasikeitus jas reglamentuojančioms taisyklėms ar ekonominio, organizacinio ar gamybinio būtinumo atvejais. Apie šių sąlygų pakeitimus darbuotojas turi būti informuotas prieš protingą terminą.

Kasacinis teismas išaiškino, kad darbdavys turi teisę nutraukti neterminuotą arba terminuotą darbo sutartį prieš terminą DK 57 straipsnio pagrindu (darbo sutarties nutraukimas darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės), jeigu egzistuoja šių sąlygų visuma – darbuotojo darbo sąlygoms pakeisti reikalingas jo rašytinis sutikimas; darbdavio siūlymas keisti darbo sąlygas yra pagrįstas reikšmingomis ekonominio, organizacinio ar gamybinio būtinumo priežastimis; darbuotojas rašytinio sutikimo per nustatytą terminą nepateikia arba atsisako jį išduoti. Įstatymas nustato galimybę atleisti darbuotoją DK 57 straipsnio pagrindu, kai pastarasis atsisako dirbti ne bet kokiomis pakeistomis darbo sąlygomis, o tik tomis, kurioms pakeisti reikalingas jo rašytinis sutikimas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, darbdaviui siekiant pakeisti kitas, negu nurodyta DK 45 straipsnio 1 dalyje, darbo sąlygas, darbuotojo rašytinis sutikimas nereikalingas. DK 45 straipsnio 4 dalies nuostatoje, reglamentuojančioje kitų negu DK 45 straipsnio 1 dalyje nurodytų darbo sąlygų pakeitimą, reikalavimo gauti darbuotojo rašytinį sutikimą nėra. Be to, sistemiškai analizuojant DK 45 straipsnio struktūrines dalis, šio straipsnio 4 dalyje nurodytų sąlygų individuali svarba darbuotojui, lyginant jas su konkrečiai išvardytomis sąlygomis 1 dalyje, yra mažesnė – darbdavio inicijuojami pokyčiai paprastai yra minimalūs arba, pasikeitus darbo organizavimą reglamentuojančioms taisyklėms, yra neišvengiami, arba tokie galimi būsimi pokyčiai jau buvo aptarti darbo sutarties sudarymo metu ir darbuotojui tuo metu buvo priimtini bei suderinti jo laisva valia. Taigi darbuotojas, nesutikęs dirbti pakeistomis kitomis, negu nurodyta DK 45 straipsnio 1 dalyje, darbo sąlygomis, neįgyja teisės reikalauti jį atleisti iš darbo DK 57 straipsnio pagrindu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovo ir atsakovės sutartyje nurodyta, jog ieškovo darbo funkcijų atlikimo vieta gali nesutapti su darbovietės vieta ir būti keičiama; ją darbuotojui nurodo darbdavė. Byloje buvo nustatyta, kad atsakovė turėjo saugomus objektus įvairiose Lietuvos Respublikos vietovėse ir todėl jai bet kada galėjo kilti poreikis perkelti ieškovą ir (ar) kitus darbuotojus dirbti į kitą vietovę. Be to, ieškovas yra susipažinęs su atsakovės instrukcija, kurioje nurodyta, kad saugos darbuotojai dirba rotaciniu principu saugomuose objektuose visoje Lietuvoje. Taip pat nustatyta, kad, nutraukus saugos paslaugų teikimo sutartį, mieste, kuriame ieškovas dirbo, nebeliko objekto, kuriame atsakovė būtų galėjusi darbuotojams suteikti darbo funkcijų atlikimo vietą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju buvo keičiamos tik tos DK 45 straipsnio 4 dalyje nurodytos darbo sąlygos, kurioms pakeisti ieškovo rašytinis sutikimas nereikalingas. Byloje buvo konstatuota, kad ieškovas nesutiko dirbti nė vienoje iš pasiūlytų aplinkinių vietovių, taip pat neatvyko į atsakovės administracijos buveinę tęsti darbo santykių, todėl kasacinis teismas tokį ieškovo elgesį laikė neatitinkančiu darbo drausmės reikalavimų ir nusprendė, kad atsakovė įgijo pagrindą atleisti ieškovą iš darbo pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 1 punktą.

Dėl nurodytų aplinkybių apeliacinės instancijos teismo sprendimas buvo paliktas nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-140-684/2022

Dėl šalių teisinių santykių kvalifikavimo kaip darbo keliems darbdaviams

Ieškovai prašė priteisti iš atsakovių (darbdavių) nesumokėtą darbo užmokestį bei kitas susijusias išmokas. Jie nurodė, kad, jiems dirbant pas vieną iš atsakovių, jos akcininkas įsteigė naują bendrovę (kitą atsakovę), ir jie tuos pačius darbus atliko abiejų bendrovių naudai. Nesulaukę darbo užmokesčio, ieškovai nutraukė darbo sutartis, tačiau atsakovės su jais neatsiskaitė. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino iš dalies.

DK 96 straipsnyje įtvirtinta darbo keliems darbdaviams sutarties sąvoka. Kasacinis teismas taip pat rėmėsi teisės doktrinoje pateiktu išaiškinimu, kad darbo keliems darbdaviams sutartis yra tokia darbo sutartis, kurioje darbuotojas įsipareigoja savo darbo funkciją atlikti keliems darbdaviams, pakludamas jiems visiems vienu metu (darbo laiko norma nedalijama), ar kiekvienam atskirai tam skirtą darbo laiko normos dalį (darbo laiko norma dalijama), o darbdaviai įsipareigoja už tai atlyginti. Šios sutarties tikslas – sudaryti sąlygas keliems darbdaviams įdarbinti vieną darbuotoją, atliekanti savo darbo funkciją atskirai kiekvienam arba vienu metu visiems darbdaviams, arba taip, kad jo atliekama darbo funkcija naudotųsi keli darbdaviai vienu metu ar iš anksto neapibrėžtu laiku. Svarbus tokios sutarties požymis – įmonių bendras tikslas, leidžiantis vienam darbuotojui atlikti darbą taip, kad tuo pačiu metu tenkintų jų bendrus arba kelių įmonių interesus.

Viena iš atsakovių ginčijo esant darbinius santykius su abiem atsakovėmis, nes, jos teigimu, darbo keliems darbdaviams sutarties sudarymo faktas negali būti nustatytas iš šalių elgesio, jų atliekamų veiksmų pobūdžio ir kitų reikšmingų aplinkybių. Tačiau kasacinis teismas, vadovaudamasis savo praktika, pažymėjo, jog darbo sutarties sąlygos gali būti nustatytos ne tik rašytinėje darbo sutartyje, norminiuose teisės aktuose, bet gali būti teismo nustatytos iš darbo sutarties šalių elgesio, atliekamų veiksmų, kitų reikšmingų aplinkybių apie faktinį sutarties vykdymą. Kilus ginčui dėl to, ar darbdavio darbuotojo naudai atliekami veiksmai, kurie nėra apibrėžti darbo sutartyje, vertintini kaip sutarties sąlyga, būtina nustatyti, ar darbo sutarties šalių elgesys, atliekamų veiksmų pobūdis, kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą spręsti, kad darbo teisinių santykių metu buvo šalių susitarimas atitinkamą elgesį, veiksmus ir kt. vertinti kaip vieną sutarties sąlygų, kuri yra darbdaviui privaloma ir turi būti jo vykdoma.

Teismai nustatė, kad ginčo laikotarpiu atsakovės vykdė iš esmės tą pačią veiklą, tose pačiose patalpose, sutapo jų akcininkai; ieškovai vykdė tas pačias darbo funkcijas abiejų atsakovių naudai, gaudami nurodymus iš abiejų atsakovių vadovų; viešoje erdvėje atsakovės prisistatė vienu pavadinimu. Todėl teismai padarė išvadą, kad nors ieškovai rašytines darbo sutartis buvo sudarę tik su viena iš atsakovių, jie įrodė, jog ginčo laikotarpiu vykdė tas pačias darbo funkcijas abiejų atsakovių naudai, o jų darbo laikas nebuvo skirstomas kiekvienai atsakovei atskirai. Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad darbo teisiniai santykiai gali modifikuotis jų metu, kaip atsitiko šiuo atveju, todėl vien tas faktas, jog ieškovų darbo sutartys nebuvo modifikuotos į darbo kelioms darbdavėms sutartis, neįrodo aplinkybės, jog tokie darbo teisiniai santykiai faktiškai neegzistavo. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-151-684/2022

Nemokumo teisė

Dėl galimybės atskiruoju skundu skųsti teismo nutartį, kuria leidžiama antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka

Pareiškėja nesutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad teismo nutartis, kuria pagal Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – JANĮ) 30 straipsnio 3 dalį leidžiama antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą Civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) nustatyta tvarka, negali būti skundžiama atskiruoju skundu.

Pagal JANĮ 30 straipsnio 3 dalį, jeigu antstolis iki bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui dienos yra paskelbęs apie juridinio asmens turto pardavimą, nemokumo bylą nagrinėjantis teismas gali leisti jam baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka ir gautą pinigų sumą, atskaičius sprendimo vykdymo išlaidas, pervesti į kreditorių sąskaitą. Teisė atskiruoju skundu skųsti teismo nutartį, kuria leidžiama (ar atsisakoma leisti) antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka, JANĮ *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) nėra įtvirtinta, todėl kasacinis teismas konstatavo, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai dėl šios nutarties apskundimo galimybių sprendė vadovaudamiesi CPK nuostatomis.

JANĮ 30 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos išimties dėl nemokaus juridinio asmens turto pardavimo būtina taikymo sąlyga yra dar iki bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui dienos pradėtas juridinio asmens turto priverstinio realizavimo procesas. Ši išimtis įstatyme įtvirtinta atsižvelgiant į tai, jog, esant minėtoms aplinkybėms, turto realizavimo sustabdymas būtų netikslingas ir ekonomiškai nenaudingas. Tokiu atveju už parduotą skolininko turtą gauta suma, atskaičius sprendimo vykdymo išlaidas, pervedama į kreditorių sąskaitą. Todėl priverstinio vykdymo proceso metu realizavus turtą tenkinami ne išieškotojo konkrečioje vykdymo byloje reikalavimai, o visų skolininko kreditorių reikalavimai nemokumo procese.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors nemokumo bylą nagrinėjantis teismas dėl JANĮ 30 straipsnio 3 dalyje nurodyto leidimo kiekvienu atveju turėtų spręsti atsižvelgdamas į nemokumo proceso veiksmingumo principą, tačiau tokia teismo nutartis yra procesinio pobūdžio. Šia nutartimi iš esmės nusprendžiama, kokia tvarka (JANĮ ar CPK nustatyta) bus toliau vykdomas nemokaus juridinio asmens turto realizavimas (bet ne lėšų, gautų realizavus turtą, paskirstymas, kuris visais atvejais vykdomas JANĮ nustatyta tvarka). Tokia nutartis neužkerta kelio bankroto proceso eigai, todėl nepatenka į CPK 334 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo sritį. Vien ta aplinkybė, kad turtas yra realizuojamas CPK, o ne JANĮ nustatyta tvarka, neatima iš suinteresuotų asmenų galimybės ginti savo galimai pažeistas teises.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad teismo nutartis, kuria pagal JANĮ 30 straipsnio 3 dalį leidžiama antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka, yra susijusi su vykdymo procesu. Teismo nutarčių, priimtų vykdymo procese, apskundimo taisyklę reglamentuoja CPK 612 straipsnis: pagal šio straipsnio nuostatas vykdymo procese pirmosios instancijos teismo priimtose nutartyse yra neskundžiamos, nebent CPK nustato kitaip. Ši nuostata yra *lex specialis* (specialusis įstatymas) CPK 334 straipsnio atžvilgiu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-113-823/2022

Dėl nutarties, kuria sprendžiamas atlyginimo administratoriui ir administravimo išlaidų patvirtinimo klausimas, apskundimo galimybės

Pareiškėjas (buvęs įmonės bankroto administratorius) teismo prašė panaikinti šios įmonės kreditorių susirinkimo nutarimus, kuriais buvo patvirtinti atstatydinto nemokumo administratoriaus atlyginimas, priemoka bei patirtos administravimo išlaidos. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo skundą tenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas apeliacinį procesą nutraukė, nurodęs, kad ši pirmosios instancijos teismo nutartis neskundžiama.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmojo kreditorių susirinkimo patvirtinta administravimo išlaidų sąmata buvo viršyta ir dėl šių išlaidų patvirtinimo, taip pat ir dėl atlyginimo pareiškėjui kaip bankroto administratoriui nustatymo turėjo nuspręsti kreditorių susirinkimas. Tai buvo padaryta ginčijamu kreditorių susirinkimo nutarimu – patvirtintas bankroto administratoriaus atlyginimas bei dalis patirtų administravimo išlaidų. Taigi ginčijamas kreditorių susirinkimo nutarimas vertintinas kaip nutarimas dėl administravimo išlaidų sąmatos keitimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad JANĮ 155 straipsnio 1 dalyje nustatyta išimtis dėl nuostatų, reglamentuojančių atlygį nemokumo administratoriui, apima šių nuostatų netaikymą materialiosios, o ne proceso teisės – šiuo atveju teisės skūsti priimtą teismo nutartį – požiūriu. Kadangi kreditorių susirinkimo nutarimo ir dėl jo priimtos pirmosios instancijos teismo nutarties apskundimo tvarkos reglamentavimas nepatenka tarp JANĮ 155 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytų išimčių, kurioms taikytinos Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) nuostatos, todėl, sprendžiant dėl nagrinėjamo atveju taikytino teisinio reglamentavimo, turi būti vadovaujamosi asmenų teisių ir pareigų atsiradimo arba jų įgyvendinimo taisykle. Kreditorių susirinkimas įvyko ir ginčijamas nutarimas buvo priimtas įsigaliojus JANĮ, todėl galimybės skūsti dėl tokio nutarimo priimtą pirmosios instancijos teismo nutartį klausimas spręstinas vadovaujantis JANĮ.

JANĮ 75 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu kreditorių susirinkimas nepatvirtina bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos, nemokumo administratorius turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo. Teismas, tvirtindamas bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą, įvertina išlaidų būtinumą ir pagrįstumą. Teismo nutartis dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo yra neskundžiama. Šios nuostatos taikomos ir tuo atveju, jeigu kreditorių susirinkimas nepatvirtina pakeistos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos (JANĮ 75 straipsnio 7 dalis). Kad pirmosios instancijos teismo nutartis dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo yra neskundžiama, buvo įtvirtinta ir ĮBĮ 36 straipsnio 2 dalyje. Todėl kasacinis teismas konstatavo, kad išaiškinimais, pateiktais dėl ĮBĮ 36 straipsnio 2 dalies, turi būti vadovaujamosi ir taikant JANĮ 75 straipsnio 3 dalyje nustatytą apeliacijos ribojimą – tais atvejais, kai ginčas dėl administravimo išlaidų sąmatos (jos pakeitimo) patvirtinimo yra išnagrinėjamas teisme ir dėl jo yra priimama teismo nutartis, remiantis ĮBĮ 75 straipsnio 3 dalimi, tokia teismo nutartis yra galutinė ir neskundžiama. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-213-1075/2022

Dėl pereinamųjų nuostatų dėl nemokumo procesu, teisės atskiruoju skundu skūsti teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo plano pakeitimas

Restruktūrizavimo administratorė pateikė teismui prašymą patvirtinti kreditorių nutarimu patvirtintą patikslintą įmonės restruktūrizavimo planą. Pirmosios instancijos teismas šį prašymą patenkino. Apeliacinės instancijos teismas apeliacinį procesą nutraukė, nurodydamas, kad pirmosios instancijos teismo nutartis patvirtinti restruktūrizavimo plano pakeitimus yra neskundžiama.

Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo (toliau – ĮRI) nuostatos neįtvirtino galimybės atskiruoju skundu skūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizuojamos įmonės restruktūrizavimo plano pakeitimas. Tačiau, aiškindamas JANĮ nuostatas, kasacinis teismas yra nurodęs, kad JANĮ 111 straipsnio 5 dalyje iš esmės yra įtvirtinta teisė apskūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai. Kasacinio teismo praktikoje taip pat išaiškinta, kad JANĮ 111 straipsnio 5 dalies norma, įtvirtinanti teisę apskūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai, įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d., nes šiai normai nėra nustatyta vėlesnio įsigaliojimo išimtis. Taigi, dėl procesinės teisės paduoti atskirąjį skundą dėl nutarties, kuria patvirtinti restruktūrizavimo plano pakeitimai, turėjo būti sprendžiama pagal JANĮ 111 straipsnio 5 dalį.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog nepriklausomai nuo to, kad juridinio asmens nemokumo procesas pradėtas iki 2019 m. gruodžio 31 d., po JANĮ įsigaliojimo priimta pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria patvirtinti restruktūrizavimo plano pakeitimai, tarp jų ir susiję su kreditorių

reikalavimų tenkinimo tvarka, gali būti skundžiama pagal JANĮ nuostatas. Tokia pat taisyklė taikytina ir JANĮ 155 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintai išimčiai, pagal kurią iki 2019 m. gruodžio 31 d. pradėtiems juridinių asmenų nemokumo procesams netaikomos šio įstatymo nuostatos, reguliuojančios reikalavimus restruktūrizavimo plano turiniui ir įgyvendinimo trukmei: juridinio asmens restruktūrizavimo procesui esant pradėtam iki 2019 m. gruodžio 31 d., dėl reikalavimų restruktūrizavimo plano turiniui ir įgyvendinimo trukmei turi būti sprendžiama pagal materialiąsias ĮRĮ normas, tačiau ši JANĮ taikymo išimtis neapima procesinės teisės apskūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai.

Konstatavęs, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai dėl pareiškėjos teisės paduoti atskirąjį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo plano pakeitimus sprendė pagal ĮRĮ normas, kasacinis teismas šio teismo nutartį panaikino ir bylą pagal atskirąjį skundą grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš esmės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-149-823/2022

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjo teisinio suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygą, kurioje nustatyta maksimali pirkimui skirtų lėšų suma

Ieškovė (tiekėja) ginčijo viešojo pirkimo sąlygų teisėtumą; viena iš jų – maksimali pirkimui skirtų lėšų suma. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies, be kita ko, atmesdamas ieškovės ieškinio reikalavimą pripažinti neteisėta pirkimo sąlygą, kurioje nustatyta maksimali pirkimui skirtų lėšų suma. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad ieškovė neturi teisinio suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygose nustatytos maksimalios bendros pasiūlymo kainos.

Kasacinis teismas, nors sutiko su apeliacinės instancijos teismo teiginiu, kad būtent pati perkančioji organizacija turi teisę spręsti dėl pirkimui skiriamų lėšų, tačiau vertino, kad ši aplinkybė negali būti laikoma pagrindu pripažinti ieškovės nesuinteresuotumą ginčyti tokią pirkimo sąlygą. Įvertinus ginčijamos viešojo pirkimo sąlygos turinį, akivaizdu, jog šioje nuostatoje įtvirtintas ūkio subjektų teisės ribojantis reikalavimas, taigi, nuginčijus šią sąlygą, neišvengiamai pasikeistų ieškovės kaip viešojo pirkimo dalyvės subjektinių teisių apimtis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors ieškovė nepateikė pasiūlymo pirkime, tai nepaneigia jos teisinio suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygas. Priešingai, ieškovės veiksmai (pretenzijos pateikimas, o paskui – ir ieškinio) rodė, kad ji iš esmės siekė dalyvauti pirkime pagal prašomas pakeisti sąlygas, todėl tai pagrindžia ieškovės vienos iš būtinųjų teisinio suinteresuotumo sąlygų – subjektinių teisių pažeidimo – egzistavimą.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog tai, kad teismas neturi teisės pats nustatyti konkretaus pirkimui skirtų lėšų sumos dydžio bei negalėtų įpareigoti perkančiosios organizacijos pakeisti tokią sąlygą, nurodant konkrečią pirkimui skirtų lėšų sumą, savaime nelemia ieškovo teisinio nesuinteresuotumo. Tokios teismų veiksmų ribos savaime nereiškia, kad, pirma, perkančioji organizacija, pralaimėjusi ginčą dėl maksimalios pasiūlymo kainos, kitame pirkime būtų laikoma tinkamai įgyvendinusi savo pareigas pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, jei ji tik formaliai, nežymiai, pakeltų teismo nuginčytą sumą, antra, nereiškia, kad teismas negali spręsti, ar perkančiosios organizacijos nustatyta maksimali pasiūlymo kaina yra pagrįsta. Taigi, perkančiosios organizacijos diskrecija spręsti dėl konkrečių pirkimo reikalavimų, be kita ko, nustatyti pirkimui skirtų lėšų sumą, nėra visiškai neribota. Atitinkamai tuo atveju, jei ieškovas įrodo, kad perkančiosios organizacijos sprendimas pirkimo sąlygose nustatant tam tikrą pirkimui skirtų lėšų sumą neatitinka pirmiau nurodytų reikalavimų ir pažeidžia ieškovo interesus, tokia pirkimo sąlyga galėtų būti pripažinta neteisėta.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad, priešingai nei nusprendė apeliacinės instancijos teismas, ieškovei pripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti pirkimo sąlygą, kurioje įtvirtinta pirkimui skirtų lėšų suma.

Dėl pirkimo sąlygos, kurioje nustatyta maksimali pirkimui skirtų lėšų suma, teisėtumo

Ieškovė, ginčydama pirkimo sąlygose nustatytą maksimalią bendrą metinę pasiūlymo kainą, argumentavo, kad ši kaina nustatyta neįvertinus perkamai paslaugai taikomų reikalavimų, yra nepagrįstai maža. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad ginčijama maksimali bendra metinė pasiūlymo kaina yra nepagrįsta. Apeliacinės instancijos teismas, nors ir pripažinęs, kad ieškovė neturi teisinio suinteresuotumo ginčyti šios pirkimo sąlygos, vis dėlto pasisakė, jog ieškovės pateikti skaičiavimai, byloje esantys duomenys apie kitas sudarytas sutartis ir jų vertes nėra pakankamas pagrindas konstatuoti maksimalios bendros metinės pasiūlymo kainos neteisėtumą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pirkimui skirtų lėšų suma, kai ji išviešinta pirkimo dokumentuose, gali būti ginčijama (kai neišviešinama, tiekėjas ginčija perkančiosios organizacijos sprendimą atmesti jo sprendimą šiuo pagrindu), tačiau su tokia sąlyga nesutinkančiai ieškovei tenka pareiga pagrįsti jos neteisėtumą, t. y. perkančiosios organizacijos nustatytos pirkimui skirtų lėšų sumos nepagrįstumą. Atsižvelgiant į viešąją valdžią ir atitinkamą veiklą įgyvendinančių subjektų funkcijas, *inter alia* (be kita ko), dėl viešųjų finansų panaudojimo, būtent perkančiosioms organizacijoms tenka atsakomybė nustatyti pirkimui skirtų lėšų sumą, kuri laikoma pagrįsta, kol neįrodoma kitaip. Vadinasi, tiekėjams tenka įrodinėjimo pareiga patikimai ir įtikinamai parodyti, kad konkrečiu atveju buvo akivaizdžiai nesilaikyta imperatyviųjų viešųjų pirkimų principų.

Įvertinęs byloje nustatytas aplinkybes, šalių procesiniuose dokumentuose nurodytus argumentus, kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kad ieškovės pateikti skaičiavimai, informacija apie anksčiau sudarytas sutartis bei kituose regionuose sudarytas sutartis ir jų vertes savaime neįrodo perkančiosios organizacijos nustatytos priimtinos maksimalios pasiūlymo kainos nepagrįstumo. Perkančioji organizacija nėra atleista nuo pareigos įrodyti savo atsikirtimų į ieškinio argumentus pagrįstumą, tačiau tam, kad būtų galima padaryti pagrįstą išvadą dėl perkančiosios organizacijos nustatytos pirkimui skirtų lėšų sumos nepagrįstumo, nepakanka pateikti abstrakčių, prielaidomis paremtų duomenų. Priešingai, tokiu atveju būtina pateikti (arba teikti teismui prašymą išreikalauti įrodymus) konkrečius skaičiavimus, sąmatas, iš kurių būtų galima spręsti dėl atitinkamu metu rinkoje egzistuojančių tokio pobūdžio paslaugų teikimo sąnaudų, duomenis dėl konkrečių perkamų paslaugų (darbų) apimties, konkrečiais argumentais bei įrodymais pagrįsti retrospektyvinių kitų sutarčių duomenų aktualumą. Šiuo atveju pagal byloje nustatytas aplinkybes ieškovė tik nurodė, už kiek vykdė ankstesnę sutartį, tačiau konkrečiais įrodymais nepagrindė, kokios buvo faktinės tokių paslaugų teikimo išlaidos, juolab kad šalys procese, be kita ko, ginčijosi dėl to, kokia apimtimi ieškovė vykdė visus sutartinius įsipareigojimus.

Konstatavęs, kad byloje neįrodytas pirkimo sąlygose nustatytos perkančiajai organizacijai priimtos maksimalios bendros metinės pasiūlymo kainos nepagrįstumas, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-54-969/2022

Civilinio proceso teisė

Dėl tinkamo informavimo apie teismo procesą sprendžiant dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal dvišalę tarptautinę sutartį

Pareiškėja prašė pripažinti ir leisti vykdyti Ukrainos miesto ūkinio teismo sprendimą, kuriuo iš suinteresuoto asmens kreditoriui priteista skola. Ji nurodė, kad sprendimas įsiteisėjo, o kreditorius perleido jai reikalavimo teises į suinteresuotą asmenį. Lietuvos apeliacinis teismas prašymą tenkino.

Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 43 straipsnyje įtvirtinta, kad prašymas leisti vykdyti sprendimą paduodamas teismui, priėmusiam sprendimą byloje pirmąja instancija, kuris persiunčia jį kompetentingam priimti sprendimą dėl prašymo teismui. Prašymo rekvizitus nustato susitariančiosios

šalies, kurios teritorijoje turi būti vykdoma, įstatymai. Prie prašymo leisti vykdyti sprendimą būtina pridėti: 1) teismo patvirtintą sprendimo nuorašą, oficialų dokumentą apie sprendimo įsiteisėjimą, jeigu tai nėra aišku iš paties sprendimo teksto; 2) dokumentą, patvirtinantį, kad atsakovui, nedalyvavusiam procese, buvo laiku ir nustatyta forma bent vieną kartą įteiktas šaukimas į teismą; 3) šio punkto 1 ir 2 papunkčiuose nurodytų dokumentų patvirtintus vertimus (2–4 punktai).

Byloje nebuvo ginčo, kad suinteresuotas asmuo (atsakovas) nedalyvavo bylą nagrinėjant Ukrainos miesto ūkiniame teisme. Tuo tarpu suinteresuotas asmuo teigė, kad apie iškeltą bylą ir jos nagrinėjimo laiką bei datą jam nebuvo pranešta.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sprendimas leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą negali būti laikomas suderinamu su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimais, jei jis buvo priimtas nesuteikus pralaimėjusiai šaliai jokios galimybės veiksmingai pareikšti skundą dėl proceso nesąžiningumo teismo sprendimo kilmės valstybėje arba valstybėje, į kurią kreipiamasi. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos pasirašytoje sutartyje nustatyta, jog Lietuvos teismas gali atsisakyti pripažinti Ukrainos teismo sprendimą arba leisti jį vykdyti, jeigu padavęs prašymą asmuo arba atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad jam arba jo įgaliotiniui nebuvo laiku nustatyta forma įteiktas šaukimas į teismą (45 straipsnis). Vadinasi, prieš priimdamas sprendimą pripažinti ir leisti vykdyti susitariančiosios šalies teismo sprendimą, teismas turėtų įsitikinti, kad pralaimėjusiai šaliai ar jos įgaliotiniui buvo suteikta galimybė veiksmingai pareikšti skundą dėl proceso nesąžiningumo teismo sprendimo kilmės valstybėje arba valstybėje, į kurią kreipiamasi.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju iš pareiškėjos nebuvo pareikalauta įrodymų, kurie leistų teismui įsitikinti, kokių adresu ir kokių būdu bylą nagrinėjęs Ukrainos miesto ūkinis teismas siuntė suinteresuotam asmeniui pranešimus bei informavo apie inicijuotą civilinį procesą, bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, kokių priemonių ėmėsi, kad suinteresuotas asmuo būtų informuotas apie priimtą teismo sprendimą, ir įrodymų, pagrindžiančių, jog suinteresuotas asmuo atsisakė savo teisės stoti prieš teismą ir gintis, taip pat ar nacionalinė Ukrainos teisė suteikė pareiškėjai tinkamų priemonių naujam bylos nagrinėjimui, kuris atitiktų rungimosi principą, užsitikrinti. Dėl šių priežasčių Lietuvos apeliacinio teismo nutartis buvo panaikinta, o byla grąžinta šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-150-916/2022

Dėl pareigos sumokėti teismo nurodytą sumą ekspertų darbui apmokėti nevykdymo teisinių pasekmių akcijų privalomo pardavimo teisingos kainos nustatymo byloje

Byloje kilęs ginčas susijęs su teisingos akcijų kainos nustatymu jų išpirkimo atveju. Pirmosios instancijos teismas byloje skyrė ekspertizę, nurodydamas ekspertizei reikiamas išlaidas avansu įmokėti abiem šalims lygiomis dalimis. Ieškovui avanso neįmokėjęs, ieškinys buvo paliktas nenagrinėtas. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Kasacinio teismo vertinimu, atsižvelgiant į akcijų kainos nustatymo ir jos derinimo ypatumus, privalomo akcijų pardavimo metu nustatytos kainos teisingumo patikra teisme gali būti atlikta tik pasitelkus specialiujų žinių turinčius asmenis – ekspertus. Lietuvos banko suderintą privalomo akcijų pardavimo kainą užginčijus smulkiajam akcininkui, teismas be eksperto išvados negali pats nustatyti teisingos akcijų kainos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisingos akcijų kainos nustatymo bylose taikytina analogiška praktika, kokią teismas formuoja juridinio asmens veiklos tyrimo bylose, kur eksperto išvada yra būtina. Pagal šią praktiką, tuo atveju, kai ekspertai nenustato juridinio asmens (jo valdymo organų ar jų narių) netinkamos veiklos, teismas, pritardamas ekspertų išvadai, ieškinį turėtų atmesti, o nesutikimo su ekspertų išvada atveju teismas negali savarankiškai, nesant tai patvirtinančios ekspertų išvados, pripažinti juridinio asmens veiklą netinkama ir taikyti poveikio priemones. Tokiu atveju teismas gali paskirti kitus ekspertus.

Pagal CK 2.129 straipsnio 2 dalį, jei pareiškėjas nesumoka teismo nurodytos sumos teismo paskirtos ekspertizės išlaidoms padengti į teismo specialiąją sąskaitą, teismas pareiškimą palieka

nenagrinėta. Tokiu atveju kitos bylos šalys turi teisę į teismo išlaidų atlyginimą. Apeliacinės instancijos teismas laikėsi pozicijos, kad nagrinėjamam ginčui aktualiose teisės normose tiesiogiai nėra nustatyta tokių padarinių, kurie kyla juridinio asmens veiklos tyrimo atveju (CK 2.129 straipsnio 2 dalis), todėl taikė bendrąsias CPK nustatytas taisykles (CPK 101 straipsnio 3 dalį). Kasacinio teismo vertinimu, toks aiškinimas nesuderinamas su teisingos akcijų kainos nustatymo bylų specifika. Tokio pobūdžio bylose yra būtina ekspertų išvada, todėl visiškai pagrįsta manyti, kad įstatymų leidėjas, įtvirtinęs teisės normas, nustatančias ekspertų skyrimo ir ekspertizės atlikimo tvarką bylose dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo ir dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, įtvirtino ir specialias teises pasekmes tam atvejui, jei nebūtų vykdomas teismo įpareigojimas sumokėti nurodytą sumą ekspertizės išlaidoms padengti.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad, darant nuorodą Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatyme į teisingos akcijų kainos nustatymo bylose taikytinas teisės normas – *mutatis mutandis* (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais) taikomus Civilinio kodekso 2.118, 2.119 ir 2.127–2.130 straipsnius, išlyga dėl CK 2.129 straipsnio 2 dalies netaikymo nebuvo padaryta. Aiškinimas, kad CK 2.118 ir 2.119 straipsniai, taikytini priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo bylose, tokių teisių pasekmių nenustato, padarytas ignoruojant tai, kad tokio pobūdžio bylose jau yra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo (ieškinys patenkintas), po tokio sprendimo įsiteisėjimo yra taikomi akcijų (teisių) perleidimo ribojimai, o atsakovas turi pareigą per dvi savaites nuo teismo nutarties dėl kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos perduoti ieškovo nuosavybėn akcijas, todėl atsakovas pats turi aiškų interesą, kad būtų nustatyta tinkama pagal teismo sprendimą perduotinų akcijų kaina. Priešingas aiškinimas reikštų, kad, teisingos akcijų kainos nustatymo bylose ieškovui nevykdant pareigos sumokėti ekspertizės atlikimo išlaidas, būtų atsiduriama teisinėje aklavietėje – dėl specialiųjų žinių poreikio nebūtų galimybės nustatyti teisingą akcijų kainą.

Taigi kasaciniam teismui nustačius, kad teisingos akcijų kainos bylose teismine tvarka tikrinant ieškovo ginčijamos akcijų kainos teisingumą yra būtina speciali įrodinėjimo priemonė (eksperto išvada (ataskaita)), ieškovui nevykdant pareigos sumokėti teismo nurodytą sumą ekspertų darbui apmokėti, taikytinas ieškinio palikimo nenagrinėto institutas (CK 2.129 straipsnio 2 dalis, CPK 296 straipsnio 1 dalies 12 punktas). Dėl nurodytų motyvų apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo panaikinta ir palikta galioti pirmosios instancijos teismo nutartis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-943/2022

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt